

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Nápisy ve veřejném prostoru doprovázející významná období našich
dějin (rok 1968; 1989 a protivládní demonstrace v letech 2019–2020)**

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Černá
Studijní program: B7310 / Filologie
Studijní obor: B0232A09001 Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Černá

Studium: P18K0006

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Nápisy ve veřejném prostoru doprovázející významná období našich dějin (rok 1968;1989 a protivládní demonstrace v letech 2019-2020).**

Název bakalářské práce AJ: Inscriptions in public space accompanying important periods of our history (1968; 1989 and anti-government demonstrations in 2019-2020).

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce bude zkoumat jazykovou tvořivost občanů ve vypjatých historických obdobích. Bude analyzovat nápisy, vyjadřující postoje jednotlivých občanů, potažmo části občanské společnosti a to především z hlediska stylistického. Zaměří se na jazykový humor, poetiku a komunikační strategii. Zdrojem budou dobové fotografie těchto komunikátů. Čerpat bude z webových portálů ÚSTR, VHÚ, Paměti národa apod. Dále pak z fotografických publikací, dokumentujících dobové události (publicistické fotografie). Spolupráce a poskytnutí podkladů je domluveno s PhDr. Milanem Bártou, Ph.D. z ÚSTR. Výsledná práce bude sloužit jako podklad při zpracování projektu prezentace pro laickou veřejnost.

The aim of this bachelor thesis is to investigate citizen lingual output in charged historical period. It analyses inscriptions explaining individual citizen attitude from the stylistic point of view primarily. Thesis focuses on the lingual humor, poetics and communication strategy. Period photographs of aforementioned communicators, photographic publications documenting period events, Institute for the Study of Totalitarian regimes (hereinafter ÚSTR), Military History Institute Prague and Memory of Nations websites are the sources of this thesis. Cooperation and materials were provided by PhDr. Milan Bárta, Ph.D. from ÚSTR. Final thesis is the source of project presentation intended for non-professional public.

Internetové zdroje:

<https://www.ustrcr.cz/uvod/srpen-1968/fotogalerie-1968/fotografie-z-prahy-ze-srpna-1968/>

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/letaky-zvouci-k-ucasti-na-manifestaci-k-ucteni-pamatky-jana-opletala-17-listopadu-1989/>

<http://www.vhu.cz/>

Odborná literatura:

- Bečka, J. V. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992.
- Hausenblas, K. *Od tvaru k smyslu textu*.

- . Praha: Univerzita Karlova, 1997.
- Čechová, M.; Krčmová, M; Minářová, E. *Současná stylistika*
. Praha: Lidové noviny, 2008.
- Hoffmannová, J. *Stylistika a..*
. Praha: Trizonia, 1997.
- Čechová, M. a kol. *Stylistika současné češtiny*.
. Praha: ISV, 1997.
- Debická, A. *O výstavbě a stylu textu: statistické analýzy a interpretace*
. Ústí nad Labem: UJEP, 1999.
- Jelínek, M. *Stylistika*. In: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 701-782.
. Praha: NLN, 1995.
- Jana Hoffmannová, Jiří Homoláč Eliška Chvalovská, Lucie Jílková, Petr Kaderka, Petr Mareš, Kamila Mrázková *Stylistika mluvené a psané češtiny*,
Academia, Praha 2016
- *Projevy a podoby protirežimní rezistence v komunistickém Československu 1948-1989*
. Editor Tomáš VILÍMEK, editor Oldřich TŮMA. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2018,
287 s. *Česká společnost po roce 1945*, svazek 14. ISBN 978-80-7285-214-7
- *Srpen '69:*
Edice dokumentů / Oldřich Tůma a kol.- Praha : Maxdorf, 1996. - 344 s.: 26 fot., tab., plánky; 24 cm. - (Historia nova; sv. 10). - Vyd.: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ISBN 80-85800-54-3

Garantující Katedra českého jazyka a literatury,
pracoviště: Pedagogická fakulta

Vedoucí PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.
práce:

Oponent: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 21.11.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou závěrečnou práci s názvem *Nápisy ve veřejném prostoru doprovázející významná období našich dějin (rok 1968; 1989 a protivládní demonstrace v letech 2019–2020)* vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 17. května 2021

.....

Kateřina Černá

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. PaedDr. Miloslavu Vondráčkovi, Ph.D., za odbornou pomoc při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji PhDr. Milanu Bártovi, Ph.D., za poskytnutí materiálu ke studiu a Mgr. Tereze Nyklíčkové za cenné rady.

Anotace

ČERNÁ, Kateřina. *Nápisy ve veřejném prostoru doprovázející významná období našich dějin (rok 1968; 1989 a protivládní demonstrace v letech 2019–2020)*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 62 s. Bakalářská práce.

Ve své práci podrobuji analýze vzorek komunikátů, které se objevují ve veřejném prostoru ve vybraných časových obdobích. Veškeré podkladové materiály jsou zkoumány pomocí základních aspektů stylistiky: jazykový styl, komunikační situace, funkční styly, komunikační sféra. Dalším aspektem analýzy je poetika a historické souvislosti.

Praktickou část tvoří rozbor konkrétních komunikátů ve zkoumaných historických obdobích.

Klíčová slova: hesla, transparenty, demonstrace, veřejný prostor, komunikát, styl, poetika, rok 1968, rok 1989, období let 2019 až 2020

Annotation

ČERNÁ, Kateřina. *Inscriptions in public space accompanying important periods of our history (1968; 1989 and anti-government demonstrations in 2019–2020)*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 62 pp. Bachelor Thesis.

In my thesis I analyze a sample of communications in photographs that appear in public space in selected time periods. I examine materials using basic aspects of stylistics: language style, communication situations, functional styles, communication sphere. Another aspect of the analysis is poetics and historical context.

The practical part of thesis offers an analysis of specific communications from studied historical periods.

Keywords: slogans, banners, demonstration, public space, communication, style, poetics, humor, year 1968, year 1989, period from 2019 to 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi UHK).

Datum:

.....

Kateřina Černá

Obsah

Úvod	11
Teoretická část	13
1 Jazykové disciplíny.....	13
1.1 Stylistika.....	13
1.2 Styl, jazykový styl, funkční styly	14
1.3 Komunikační sféra	16
1.4 Komunikační situace.....	17
1.5 Poetika.....	18
2 Historické souvislosti.....	19
2.1 Československá socialistická republika, léta šedesátá	19
2.2 Svaz sovětských socialistických republik	20
2.3 Polská lidová republika	22
2.4 Německá demokratická republika.....	23
2.5 Československá socialistická republika	24
Praktická část.....	27
3 Komunikáty	27
3.1 Komunikáty ve veřejném prostoru, rok 1968	27
3.2 Komunikáty ve veřejném prostoru, rok 1989	34
3.3 Protivládní demonstrace v roce 2019 a 2020	39
Projektová část.....	44
Závěr	48
Seznam použité literatury	51
Přílohy.....	55
Příloha A: Nabídka tisku fotografií od firmy intisk.cz	55
Příloha B: Návrh občerstvení.....	56
Příloha C: Předpokládané celkové náklady na uspořádání výstavy s vernisáží	57
Příloha D: Žádost – Dotace na individuální účel	58
Příloha E: Záštitá nad výstavou	61
Příloha F: Pozvánka na vernisáž výstavy	62

Seznam použitých zkratk

ČKD	Českomoravská-Kolben-Daněk (strojírenský podnik)
ČSLA	Československá lidová armáda
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSSR	Československá socialistická republika
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
NDR	Německá demokratická republika
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Úvod

Ve své bakalářské práci podrobím stylistické analýze nápisy ve veřejném prostoru, které byly zdokumentovány na fotografiích v letech 1968, 1989 a v letech 2019 až 2020. Tyto nápisy budu hodnotit z lingvistického hlediska, především z pohledu stylistického. Zaměřím se na základní aspekty kognitivní lingvistiky, nastíním politické a společenské okolnosti v době jejich vzniku.

V první (teoretické) části se věnuji jazykovým disciplínám, které s analýzou komunikátů souvisejí. Pro větší přehlednost bakalářské práce nejprve stručně osvětlím historický kontext na pozadí evropských událostí a zmíním významné osobnosti dané doby.

V praktické části se zaměřím na to, zda daná hesla mohla oslovit cílovou skupinu a jakým způsobem tohoto bylo dosaženo. Dále budu zkoumat grafickou úpravu, estetiku, funkční styly, spisovnost, neologismy, expresivitu a kompoziční stavbu komunikátů. Z každého období vyberu několik vzorků, které podrobím lingvistické analýze.

Důvodů, proč jsem se zaměřila na tato období české historie, je několik. Roky 1968 a 1989 považuji za důležité milníky poválečné historie Československa. Obyvatelstvo se nenásilnou cestou postavilo na odpor proti totalitnímu zřízení. Po letech nesvobody, politických procesů a justičních vražd se společnost poprvé snažila reformovat socialistické zřízení a odstranit vedoucí úlohu komunistické strany. Po násilném potlačení a krveprolití v ulicích se nadechla k další revoltě v širším měřítku až v osmdesátých letech. V roce 1989 byl již tento proces úspěšný a sametová revoluce svrhla vládu komunistů.

Dalším obdobím, ze kterého použiji materiály, je současnost, respektive období let 2019 až 2020. V roce 2017 se stal premiérem České republiky údajný bývalý spolupracovník StB, jenž se ujal vlády spolu s Českou stranou sociálně demokratickou za podpory Komunistické strany Čech a Moravy. To vyprovokovalo společnost k masivním protestům. Opakují se demonstrace, sílí občanská společnost. Obyvatelstvo začalo pociťovat ohrožení demokracie, posílil politický vliv komunistické strany. Prezident Miloš Zeman směřuje politiku země na východ směrem k Rusku a Číně. V roce 2020 byly kvůli celosvětové pandemii pokojné demonstrace přerušeny. Vláda

použila zákon o nouzovém stavu, a tak se omezil pohyb osob, možnost demonstrovat byla pozastavena silnými hygienickými opatřeními. Svoboda shromažďování a svoboda slova nebyla potlačena. Toho primárně využívaly extremistické skupinky protestujících. V menším měřítku se demonstrací zúčastňovali i další nespokojení občané. Rozbor komunikátů z demonstrací tohoto charakteru nebudu do této práce zahrnovat.

Spojovacím článkem většiny protestních událostí na našem území v rozličných obdobích je typický český humor a poklidná síla. Ve své práci se zaměřuji především na grafické projevy revolučních okamžiků. Tradovaná legenda praví, že již říšský protektor Reinhard Heydrich nazývá český národ „smějícími se bestiiemi“.

Tato práce by měla směřovat k prokázání přítomnosti humoru a poetiky v komunikátech ve všech zkoumaných obdobích. Občané používají transparenty a hesla jako nástroje boje a humor je neopouští ani v těch nejvyhrocenějších historických situacích. Na vybraných komunikátech chci ukázat spojení humoru a velkého apelu, namířené proti útisku a nespravedlnosti páchaných na obyvatelstvu (především v letech 1968 a 1989) a proti nepravostem vlády Andreje Babiše.

Materiály jsem čerpala z veřejně dostupných zdrojů a soukromé sbírky PhDr. Milana Bárty Ph.D. z Ústavu pro studium totalitních režimů a z literatury. Výběr fotografií může zdánlivě působit nahodile, zvolila jsem je však podle zajímavosti obsahu vyobrazeného komunikátu.

Přílohou bakalářské práce je popis projektu – realizace prezentace těchto fotografií formou výstavy ve foyer Krajského úřadu Královéhradeckého kraje. Výstava bude určena návštěvníkům úřadu a jeho zaměstnancům. V této části představím postup uspořádání výstavy ze zapůjčených fotografií a dalších písemných dokumentů v konkrétních prostorách. Popíši, jakým způsobem hodlám žádat o záštitu, finance a pronájem prostor. Dále se pak budu věnovat organizačním záležitostem vernisáže této výstavy, časovému harmonogramu, seznamu hostů, pozvánkám, občerstvení a hudebnímu doprovodu.

Teoretická část

1 Jazykové disciplíny

Vzhledem ke komplexnosti hodnocení komunikátů tvořících předmět zájmu objasním nejprve základní termíny a pojmy.

1.1 Stylistika

Pro mou práci jsou stěžejní nauky o textu a komunikaci, mezi něž patří i stylistika.

Stylistiku definujeme jako odbornou disciplínu, zabývající se jazykovým stylem projevů jak mluvených, tak psaných. U nás tato disciplína zažila rozkvět ve 30. letech minulého století zásluhou Pražského lingvistického kroužku¹ a zejména jeho sborníku *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Bohuslav Havránek² svou statí *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura* popsal systematiku stylů spisovného jazyka.

„Česká stylistika si sice vydobyla zásluhy tím, že v druhé polovině dvacátých a na počátku třicátých let položila základy k teorii funkčních stylů (nejvíc se o to zasloužili jazykovědci V. Mathesius, B. Havránek, K. Horálek, J. Vachek, Al. Jedlička, z literárních vědců pak J. Mukařovský, F. Vodička), ale až do počátku devadesátých let se jí nepodařilo vypracovat na těchto solidních základech ucelenou stylistiku.“³

Stylistika zkoumá jazyk v jeho komunikační funkci, zjišťuje, jak funguje systém jazyka ve společnosti. Jazyk hodnotí jako konkrétní jazykový projev. Všimá si rozdílů ve stylu projevu jednotlivých autorů komunikátů.

¹ Pražský lingvistický kroužek: nezávislá učená společnost v právním postavení registrovaného spolku. Od svého založení v roce 1926 si klade za cíl přispět k poznání jazyka a příbuzných znakových systémů podle zásad funkčně strukturálních. Za tím účelem pořádá pravidelná zasedání s přednáškami a rozpravami, vydává odborné publikace, organizuje mezinárodních setkání.

² Prof. PhDr. Bohuslav Havránek, DrSc.: významný český jazykovědec, slavista a bohemista, vysokoškolský profesor na univerzitách v Brně a v Praze, ředitel Ústavu pro jazyk český ČSAV, zakládající člen a pozdější předseda Pražského lingvistického kroužku.

³ JELÍNEK, Milan. Zdařilý slovník stylistických pojmů. *Slovo a slovesnost*. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, 1998, 59(4), s. 291–295. ISSN 0037-7031.

1.2 Styl, jazykový styl, funkční styly

V této části si vymezíme termíny styl a jazykový styl.

Styl

Styl je odborný pojem s dlouhou historií. Je používán v rozličných oblastech lidské kultury. Obecně se styl vztahuje například k módě, architektuře nebo hudbě. Jedná se o určitý žánr, který je něčím typický a většinou je omezený i časovým obdobím vzniku. Profesor Bohuslav Havránek ve svém díle popsal tento termín následovně: „*Styl je způsob využití (výběr jazykových prostředků v daných jazykových projevech jak podle jejich konkrétního cíle, formy a situace, tak podle individualizačního zaměření (např. emotivního, estetického aj.) mluvčího, resp. pisatele. Přesněji formulováno z hlediska strukturalismu: styl je individualizační (svébytnou) organizací jazykového strukturního celku (celistvosti), jakým je každý daný jazykový projev.*“⁴

Při hodnocení komunikátů z veřejného prostoru, především plakátů a transparentů, uvedu, o jaký styl se jedná – viz rozdělení v následujících kapitolách.

Jazykový styl

Definici jazykového stylu nalezneme v díle Marie Čechové a kolektivu *Stylistika současné češtiny*.

„*Jazykový styl (...) je způsob cílevědomého výběru a uspořádání (organizování) jazykových prostředků, který se uplatňuje při genezi textu, v hotovém komunikátu se pak projevuje jako princip organizace jazykových jednotek, který z částí a jednotlivostí tvoří jednotu vyhovující komunikačnímu záměru autora.*“⁵ Styl je tedy pro komunikát určující, zároveň může nezaměnitelně definovat autora. V komunikátech, které podrobují analýze, autorství takto přiřazovat nelze, protože nemáme dostatečné množství vzorů jednoho autora a autorství je zde především anonymní.

⁴ HAVRÁNEK, Bohuslav. *Stylistika. Ottův slovník naučný: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl šestý, svazek první, Sm-Še*. Praha: Novina, 1940, s. 472.

⁵ ČECHOVÁ, Marie, Jan CHLOUPEK a Eva MINÁŘOVÁ. *Stylistika současné češtiny*. Praha: Institut sociálních vztahů – nakladatelství, 1997. 284 s. ISBN 80-85866-21-8, s. 17.

Funkční styly

Pro určení funkčního stylu je potřeba stanovit hlavní faktor, ze kterého je komunikát utvořen.

Ve studii Jana Chloupeka v odborném časopise *Naše řeč* je uvedeno: „Podle čeho jsou funkční styly vymezeny? Vyučuje-li se právě jen čtyřem pěti stylům, nabízí se výklad, že jsou funkční styly určeny čtyřmi pěti oblastmi komunikace, které jsou pro život příslušníka národního jazyka, občana nejzávažnější. Mohli bychom je nazvat styly „školními“, nicméně jak známo vědecká teorie přesvědčivě prokazuje existenci nejednoho stylu dalšího, např. stylu esejistického nebo epistolárního – abychom uvedli pouze ty, jež by bylo obtížné podřadit našim stylům školním.“⁶

„(...) Komunikáty každého funkčního stylu charakterizuje (1) jistá obvyklá výrazová vrstva slovní, frazeologická a tvarová (např. kolokvialismy, termíny, poetismy) nebo (2) specifický vstup jazykových prostředků do komunikátu (ustalování, aktualizační obměny ve stylu publicistickém nebo „nastavování“ v mluvené řeči) – právě tento druhý proces nás do značné míry omezuje v tom, že bychom se popřípadě chtěli uchýlovat k charakteristikám jakési smíšenosti výrazových prostředků nebo dokonce k rezignaci na chaos v jejich uspořádání.“⁷

Uvádím zde základní funkční styly, o kterých se profesor Chloupek zmiňuje:

- a) styl prostě sdělný, hovorový
- b) styl umělecké literatury
- c) styl odborný
- d) styl administrativní
- e) styl publicistický, žurnalistický
- f) styl rétorický
- g) styl esejistický
- h) styl epistolární (dopisový)

⁶ CHLOUPEK, Jan. Funkční styly dnes. *Naše řeč*. Ústav pro jazyk český Akademie věd. 1994, 77(2), s. 57–66. ISSN 0027-8203.

⁷ Tamtéž.

Eduard Lotko ve svém slovníku definuje funkční styl jako „*druh objektivního stylu, který je určen základní promluvovou funkcí, například funkční styl prostě sdělovací, publicistický, odborný, umělecký aj. (dříve též funkční jazyk)*.“⁸

Při studiu stylů si lze všimnout, že jejich názvosloví se u jednotlivých autorů odlišuje. Chloupek pracuje s termínem styl *prostě sdělný, hovorový*. Naproti tomu Čechová používá název styl prostě sdělovací. Hoffmanová ve svém článku *Prostěsdělovací styl (prostě sdělný styl, hovorový styl, běžně dorozumivací styl, kolokviální styl)* uvádí:

„*V č. odborné literatuře je p. s. (n. také prostě sdělovací styl // prostě sdělný styl) často ztotožňován se stylem hovorovým.*“⁹

Josef Hrbáček dokonce hovorovou formu jazykového projevu neuznává jako funkční jazykový styl, ale hovoří o hovorovém stylovém typu.¹⁰

Zkoumané komunikáty se pohybují na pomezí více funkčních stylů, proto považují za žádoucí je zde popsat, a to pro lepší pochopení rozdílů jednotlivých stylů. Při studování odborné literatury se mi nepodařilo objevit pojednání o zařazení transparentů do konkrétního funkčního stylu.

1.3 Komunikační sféra

Komunikační sféra představuje soubor typů komunikačních situací a textů příznačných pro určitou sociální skupinu, uvádí v úvodu knihy *Stylistika mluvené a psané češtiny*¹¹ Petr Mareš.

Pro určení komunikační sféry bereme v potaz základní oblasti sociálního života. Existují různé sociální vrstvy. Ve své práci vycházím ze sfér definovaných v knize *Stylistika mluvené a psané češtiny*.

⁸ LOTKO, Eduard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998. ISBN 80-7067-965-4, s. 110.

⁹ HOFMANOVÁ, Jana. Prostěsdělovací styl (prostě sdělný styl, hovorový styl, běžně dorozumivací styl, kolokviální styl). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROST%C4%9ASD%C4%9ALOVAC%C3%8D%20STYL>

¹⁰ HRBÁČEK, Josef. *Poznámky k funkčním stylům prostě sdělovacímu, hovorovému a konverzačnímu*. In: KUČERA, Karel a Josef ŠTĚPÁN (Eds.). *Slavica Pragensia, 26: Problémy stylistiky*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 111–114.

¹¹ HOFFMANOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ, Eliška CHVALOVSKÁ, Lucie JÍLKOVÁ, Petr KADERKA, Petr MAREŠ a Kamila MRÁZKOVÁ. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016. 510 s. ISBN 978-80-200-2566-1, s. 15.

Mezi cíle komunikace patří především:

- a) předání či získání informace
- b) výměna názorů
- c) předání pokynů
- d) vyjádření postojů

Lze vyslovit hypotézu, že v případě uvedených komunikátů se bude jednat v převážné většině o komunikační cíl vyjádření postojů. Zároveň lze zkoumat, zda se jedná o názor jednotlivce, či zda vyjadřuje postoj větší skupiny obyvatel České republiky. Potvrzení této hypotézy budu hledat v rozbořech komunikátů v praktické části.

1.4 Komunikační situace

Komunikační situaci vnímáme jako množinu okolností, v níž se sdělování odehrává. Milada Hirschová v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* uvádí,¹² že „při charakterizaci komunikační situace se zpravidla vybírá z dvojic rysů, jejichž vzájemné vztahy však nabízejí více možností hierarchizace: (komunikace) „verbální – neverbální“, „interpersonální – masová“, „veřejná – soukromá“, „institucionální – neinstitucionální“, „psaná – mluvená“, „v jednom kódu (jazyce) – více než v jednom kódu“ (vícejazyčná nebo obsahující neverbální prvky) aj., bere se v úvahu prostředí, v němž ke komunikaci dochází (zde jde především o možnost výskytu šumů), prostorové a časové okolnosti komunikace („tváří v tvář“ – „distantní“ aj.). Za relevantní součást komunikační situace se pokládá taky kontext jazykový, neboť každá výpověď svým obsahem a komunikační funkcí mění znalosti komunikantů a jejich postoje.“

V mé práci se jedná o komunikáty psané, nahrazující verbální projev, využívající i další grafické prostředky. Tam, kde by komunikant při mluveném projevu využil mimiku, dikci, tempo, dynamiku a intonaci, nahrazuje tyto paralingvální prostředky například grafickým nebo výtvarným zpracováním.

¹² HIRCHOVÁ, Milada. Komunikační situace. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOMUNIKA%C4%8CN%C3%8D%20SITUACE>

1.5 Poetika

Poetiku definujeme jako nauku o kompozici textu slovesného díla. Jako odborná disciplína zkoumá například vertikální členění, kompozici a popisuje jazykovou rovinu. Výrazu poetika ale používáme i pro hodnocení v dalších uměleckých oblastech. Rozšiřujeme její význam i na neliterární díla. Hodnotíme i poetiku obrazů, soch, filmů apod. Za poetické dílo považujeme útvar se zvláštním vnitřním nábojem. Většinou se setkává surová realita s laskavým či naivním přístupem hlavního hrdiny, v obrazovém pojetí mívá poetické dílo laskavou náladu. Ve vyjádřeních se nachází skrytý význam, máloco je odkryté v prvním plánu. Poetika je těžce uchopitelná, do určité míry subjektivní disciplína.

2 Historické souvislosti

Období, ze kterých pocházejí zkoumané fotografie, mají zcela odlišnou společenskou a politickou atmosféru. Mnoho občanů České republiky má své vzpomínky spjaté pouze s událostmi tehdejšího Československa. Úsilí o demokratizační procesy však probíhalo i v dalších zemích socialistického bloku. Některé z těchto snah jsem se proto rozhodla pro lepší pochopení mezinárodní situace popsat i v této práci.

2.1 Československá socialistická republika, léta šedesátá

Počátkem roku 1968 byl do funkce prvního tajemníka KSČ zvolen Alexandr Dubček, který svým nástupem přinesl tzv. *socialismus s lidskou tváří*. Občané vkládali do nového vedení strany velkou naději, atmosféra ve společnosti se uvolňovala. Komunistická strana Československa a její reformní křídlo mělo za cíl částečně demokratizovat společnost. Dne 20. srpna však byla do ČSSR vyslána tzv. bratrská vojska Varšavské smlouvy, a to na příkaz předsedy Nejvyššího sovětu Leonida Brežněva. Hlasatel Českého rozhlasu Vladimír Fišer opakoval do éteru výzvu, aby lidé poslouchali rozhlas, vzbudili své sousedy a vyčkávali na důležité informace. V půl páté ráno zaznělo ve vysílání prohlášení ÚV KSČ odsuzující vstup vojsk Varšavské smlouvy. Sovětská státní bezpečnost za pomoci československé státní bezpečnosti a vojenských jednotek zatkla prvního tajemníka ÚV KSČ Dubčeka, předsedu vlády Černíka, předsedu Národního shromáždění Smrkovského, předsedu Národní fronty Kriegela a dva stranické tajemníky Špačka a Šimona a transportovala je z Československa. 21. srpna v půl osmé ráno začíná obsazování a boj o Československý rozhlas.¹³ Obyvatelé tehdy reagovali téměř okamžitě. Posádky tanků a obrněných vozů byly konfrontovány s vlnou odporu občanů země. Lidé vojákům vysvětlovali, že jejich přítomnost je nevyžádaná a nechtěná (ruský jazyk se povinně vyučoval na základních, středních i vysokých školách). Občané tento jazyk ovládali, byť někteří na základní komunikativní úrovni. Z tohoto důvodu je část nápisů, plakátů a letáků psána v ruském jazyce.

¹³ MACEK, Josef. *Sejm pražských dnů: 21. – 27. srpen 1968. Dokumentace*. Praha: Academia, 1990. 406 s. ISBN 80-200-0237-5, s. 36.

Podobné procesy probíhaly také v Polsku a Německu. Na Západě však rezonovalo především Pražské jaro. Můžeme se domnívat, že je to především pro dramatické zakončení demokratizace československé společnosti vpádem okupačních vojsk.

2.2 Svaz sovětských socialistických republik

Konec osmdesátých let přinesl v Sovětském svazu „perestrojku“.¹⁴ Generálním tajemníkem KSSS byl zvolen Michail Sergejevič Gorbačov. Jeho vedení znamenalo větší politickou otevřenost označovanou jako „glasnost“.¹⁵

Perestrojka byl nástroj pro ekonomickou obrodu země. V socialistickém ekonomickém řízení se otvírala možnost k drobnému soukromému podnikání, větší a skutečné zapojení zaměstnanců do vedení a procesů podniků. Michail Gorbačov k tomu říká: „*Iniciátoři perestrojky chtěli rychleji překonat chudobu.*“¹⁶ Celý proces nebyl jednoduchý a měl řadu odpůrců. Obavy byly ze soukromého vlastnictví a zbohatnutí obyvatelstva.¹⁷

Tzv. glasnost' byla pomocí masmédií vedená kampaň na obrodu společnosti, reformu politiky. Později se tento termín rozšiřuje na možnost svobody hlásání politických a náboženských názorů, zrušení vedoucí úlohy komunistické strany a na možnost národnostního sebeurčení. Národnostní sebeurčení byla v SSSR zásadní otázka a dodnes vyvolává na nástupnických územích spory a válečné konflikty.

Tyto dva koncepty se postupně přenášely i do ostatních zemí východního bloku, které byly sdružené do RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci).

Sám Gorbačov se později vyjádřil, že netušil, jaké dopady bude jeho politika mít. V roce 1989 došlo k rozpadu socialistického bloku a následně i k rozpadu impéria Svazu sovětských socialistických republik.

¹⁴ Perestrojka – z ruského jazyka, přestavba.

¹⁵ Glasnost' – z ruského jazyka, otevřenost.

¹⁶ GORBAČEV, Michail Sergejevič. *Vzpomínky a zamyšlení: můj život*. Praha: Ikar, 2014. 470 s. ISBN 978-80-249-2359-8, s. 369.

¹⁷ Tamtéž.

Obrázek 1: Demonstrace za lidská práva ve Lvově, archiv Alike Olisevyče¹⁸

Nalézt fotografie, které se týkají období směřování k pádu SSSR, je velmi složité. Zdá se, jako by neexistovaly jiné než prorežimní. Restrikce v SSSR za šíření protivládních dokumentů a fotografií byly pravděpodobně ještě tvrdší než v ostatních státech východního bloku. Předpokládám, že jsou k nalezení v tamních archivech. Na webových stránkách Paměti národa jsem vyhledala tuto fotografii, která zachytila hnutí ukrajinských hippies¹⁹ na demonstraci. Na snímku vidíme transparent s nápisem „GLASNOST!“ Touha po otevřenosti a transparentnosti byla obrovská. S příchodem Michaela Gorbačova se možnost prezentace názorů přece jen zvýšila. Uvádím zde výpověď majitele fotografie: *„Bylo to spontánní a zároveň i připravené. Začali jsme psát hesla a děvčata už se k nám přidávala a také psaly rtěnkami různá hesla jako „Glasnost“, „SSSR – Amerika – jaderné odzbrojení“, „Svoboda“, „Alternativní vojenská služba“. To jsme psali, protože jsme nechtěli vstupovat do armády, aby nás používali jako potravu pro děla, jako například v Afghánistánu“*, líčí Alik Olisevyč začátek akce, na níž se zpočátku podílelo asi třicet aktivistů.²⁰ Dále se na webových stránkách Paměti národa dočteme, že policie nepřikročila k tvrdému zásahu. *„To se předváděli před „Západem“, jako kdybychom tady měli demokracii. Na druhou stranu nevěděli, jak s námi jednat. Mohli jste být zatčeni na deset až patnáct dní kvůli vzhledu*

¹⁸ MYKOLAJENKO, Nadija. *Příběhy: Pod dohledem KGB. Ukrajínští hippies usilovali o nenásilí, lásku a hlavně svobodu* [online]. Paměť národa, 20. 12. 2020 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/pod-dohledem-kgb-ukrajinsti-hippies-usilovali-o-nenasili-lasku-hlavne-svobodu>

¹⁹ Ukrajina, dříve Ukrajinská sovětská socialistická republika do SSSR vstoupila 30. prosince 1922. Od SSSR se odtrhla 24. srpna 1991 a získala samostatnost.

²⁰ MYKOLAJENKO, Nadija. *Příběhy: Pod dohledem KGB. Ukrajínští hippies usilovali o nenásilí, lásku a hlavně svobodu* [online]. Paměť národa, 20. 12. 2020 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/pod-dohledem-kgb-ukrajinsti-hippies-usilovali-o-nenasili-lasku-hlavne-svobodu>

nebo na rok či dva za to, že člověk nikde nepracuje. Také za antisovětskou propagandu, ale my jsme byli velmi opatrní.²¹

2.3 Polská lidová republika

V Polsku v osmdesátých letech sílil hlas Solidarity (polsky Solidarność), což byla organizace na podporu nezávislých odborů. V jejím čele stanul elektrikář Lech Wałęsa,²² dělník gdaňských loděnic. V roce 1980 spustily odbory stávkou, která reagovala na propuštění jedné ze zaměstnankyň. Stávkou neskončila pouze vítězstvím v jednom podniku, ale rozšířila se po celém Polsku. Cílem bylo získání práva na existenci nezávislých odborů, dodržování svobody projevu, docílení náboženské svobody a zlepšení životních podmínek. Zvažovala se intervence vojsk Varšavské smlouvy, stejně jako tomu bylo v roce 1968 v Československu. Proti se postavilo Maďarsko a Rumunsko. Hnutí Solidarity bylo postaveno mimo zákon a pokračovalo v ilegality až do roku 1989. V tomto roce mohli Poláci částečně svobodně volit a Solidarity ve volbách zvítězila.²³ V roce 1990 se Lech Wałęsa stal prezidentem Polské republiky.

Obrázek 2: Stávka dělníků, Polsko²⁴

²¹ MYKOLAJENKO, Nadija. *Příběhy: Pod dohledem KGB. Ukrajínští hippies usilovali o nenásilí, lásku a hlavně svobodu* [online]. Paměť národa, 20. 12. 2020 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/pod-dohledem-kgb-ukrajinsti-hippies-usilovali-o-nenasili-lasku-hlavne-svobodu>

²² Lech Walesa: narozen 29. září 1943, prezident Polska v letech 1990–1995.

²³ RESZCZYŃSKÁ, Markéta. Před 40 lety vznikla v Polsku Solidarity. Sověti zuřili, Husák byl pro invazi. *Deník* [online]. Vltava Labe média, 31. 8. 2020 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sвета/polsko-solidarita-walesa-20200831.html

²⁴ Solidarność. *Polish Greatness* [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.polishgreatness.com/solidarnoscphotogallery.html>

Na fotografii z Polska jsou zdokumentovány nápisy podporující hnutí Solidarita a stávkou odborů. Je zřejmé, že mezi projevy protestů našly nápisy svoje místo. Zde bych upozornila na zajímavost na fotografii, a to na vyobrazení Panny Marie nebo jiné světice. V Polské demokratické republice měla katolická církev silné kořeny a i přes persekuce se socialistické vládě nepodařilo ji zcela rozvrátit. K posílení postavení katolické církve v Polsku došlo zejména se zvolením papeže Jana Pavla II.²⁵ v roce 1978. Po 445 letech, kdy tento post zastávali italští duchovní, se stal poprvé papežem slovanský kněz, a to polský duchovní Karol Józef Wojtyła.

2.4 Německá demokratická republika

V rámci poválečného uspořádání Evropy bylo Německo rozděleno na východní a západní. Tam, kde měla správu území vojska Rudé armády, vznikla Německá demokratická republika (*Deutsche Demokratische Republik*), která se stala součástí socialistického bloku. V NDR došlo v osmdesátých letech, stejně jako v celém východním bloku, ke stagnaci jak ekonomické, tak politické. Symbolem rozdělení Německa na východní a západní byla Berlínská zeď. Ta uzavřela obyvatele socialistické části Berlína na dlouhá desetiletí do izolace. I proto se stal pád Berlínské zdi v roce 1989 mezinárodní ikonou konce studené války a sjednocení Německa. Tomu předcházelo odmítání glasnosti a perestrojky představitelů státu NDR v čele s Erichem Honeckerem.²⁶ V Lipsku a Berlíně začaly demonstrace, které se postupně rozšířily na celé území NDR. Známa je emigrace Němců prostřednictvím ambasády v Praze. Režim se zhroutil a 3. října 1990 došlo ke sjednocení Německa.

²⁵ Jan Pavel II.: vlastním jménem *Karol Józef Wojtyła*, nar. 18. května 1920 ve Wadowicích v Polsku, zemřel 2. dubna 2005 ve Vatikánu.

²⁶ Erich Honecker: generální tajemník Sjednocené socialistické strany Německa. Prezident 1971–1989. Zemřel 29. května 1994 v Chile.

Obrázek 3: Neznámý autor, demonstrace 4. 11. 1989, NDR, Berlín²⁷

Na snímku je zachycena berlínská protivládní demonstrace v listopadu 1989. Demonstranti na svých transparentech požadují svobodné volby. Na jednom z transparentů vidíme nápis SOLIDARITA s Václavem Havlem (přeloženo do češtiny z německého Solidarität mit Václav Havel). Vzhledem k tomu, že fotografie byla pořízena 4. listopadu a Václav Havel byl v tomto okamžiku disidentem, je zřejmé, že měl své podporovatele i v německém disentu, přestože jeho osoba ještě nebyla z médií masově známá. K odstoupení vlády v Německé demokratické republice došlo 7. listopadu 1989.

2.5 Československá socialistická republika

V Československé socialistické republice sice po brutálních procesech padesátých let, násilné kolektivizaci a opuštění kultu stalinismu nastalo v šedesátých letech uvolnění, přesto byl národ nesvobodný. ČSSR byla ekonomicky a morálně vyčerpaná několikátou vlnou emigrace a válečnými ztrátami. Nejsilnější emigrační vlny byly v průběhu války, okolo roku 1948 a naposledy masivně na sklonku šedesátých let. Postupně docházelo k čistkám i v samotné KSČ. V šedesátých letech se společnost snaží o uvolnění poměrů a ve spolupráci s reformním křídlem komunistů o nastavení „socialismu s lidskou tváří“.

²⁷ Major demonstration on Alexanderplatz. *Revolution mauerfall of the wall: Open-Air-Ausstellung in der Stasi-Zentrale* [online]. Společnost Roberta Havemanna, 2015 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://revolution89.de/en/revolution/major-demonstration-on-alexanderplatz/>

Toto období poeticky nazýváme Pražské jaro. Bohužel bylo násilně ukončeno vpádem spojeneckých vojsk v roce 1968.

Oldřich Tuřma se zamýšlí nad tím, že mnozí protagonisté i široká veřejnost v listopadu 1989 vnímali sametovou revoluci jako pokračování Pražského jara a zároveň jako odvetu za okupaci a normalizaci.²⁸

„Nepokoje v roce 1989 začaly již v lednu tzv. Palachovým týdnem. Tento název dostalo sedm lednových dnů (15. – 21. ledna) roku 1989. Původně vzpomínková akce k uctění památky sebeobětování se Jana Palacha přerostla kvůli jejímu brutálnímu potlačení ze strany vládnoucího režimu v sérii občanských demonstrací, největších od roku 1969. Proti demonstrantům byli nasazeni příslušníci SNB, včetně pohotovostního pluku, zvaného bicí komando, Lidové milice, vodní děla, psi, slzný plyn a obrněná auta. Stovky lidí byly zmláceny, řada zatčena, někteří v mrazivém počasí vyvezeni do lesů za Prahu. O tom, že se akce připravuje, se vědělo z letáček, které byly po Praze rozšiřovány (lidé je nacházeli ve schránkách, v telefonních budkách, objevily se na vysokoškolských kolejích a den před plánovanou akcí dokonce na rockovém koncertě věnovaném zemětřesením postižené Arménii).“²⁹

V roce 2019 vygradovala permanentní nespokojenost s kabinetem premiéra Andreje Babiše v celorepublikové protivládní demonstrace. Lidé vyjadřovali především svoje obavy ze jmenování ministryní spravedlnosti Mgr. Marii Benešovou.³⁰ Marie Benešová je vnímána jako kontroverzní politička, s vazbami na prezidenta republiky Miloše Zemana.³¹ Společnost vyjadřovala svůj názor, že nebude nezaujatou ministryní a že bude podléhat tlakům prezidenta republiky a předsedy vlády. Shromáždění občanů organizoval po celé zemi spolek Milion chviliek pro demokracii.³²

²⁸ TŮMA, Oldřich a Markéta DEVÁTÁ. 1968: *Pražské jaro 1968*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. 229 s. ISBN 978-80-7285-119-5, s. 25.

²⁹ FORMÁNKOVÁ, Pavla a Daniel RŮŽIČKA. Rok 1989: Palachův týden. *Totalita* [online]. Tomáš Vlček [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/1989/1989_0100.php

³⁰ Marie Benešová: ministryně spravedlnosti od 30. 4. 2019.

³¹ Miloš Zeman: český politik (* 28. září 1944, Kolín), ekonom, prognostik a třetí prezident České republiky. Úřadu se poprvé ujal složením slibu 8. března 2013 a druhé funkční období zahájil přesně o pět let později.

³² Milion Chviliek, z. s., L 69778 vedená u Městského soudu v Praze: Úplný výpis ze spolkového rejstříku. *Veřejný rejstřík a Sbírka listin* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=1003163&typ=UPLNY>

Při porovnávání výše uvedených období je zřejmé, že masivní projevy občanů měly pokaždé jiný důvod. V srpnu 1968 obyvatelé mířili svými projevy především na vojáky Varšavské smlouvy a politické představitele SSSR, nemířili na české politiky. Naopak hesla a letáky po událostech v listopadu 1989 cílily tematicky proti politické garnituře a proti zmanipulovanému tisku. Protesty v nedávno minulých letech (především v roce 2019) přinesly do veřejného prostoru transparenty a nápisy související s osobou premiéra České republiky Andreje Babiše, jeho vládou a s prezidentem republiky Milošem Zemanem. Protesty se personifikovaly, více míří na zodpovědnost konkrétních politických představitelů. Poukazují na jejich sporné morální vlastnosti.

Praktická část

3 Komunikáty

3.1 Komunikáty ve veřejném prostoru, rok 1968

Pro svou práci jsem využila materiály, které mi pomohl vyhledat PhDr. Milan Bárta, Ph.D., v jeho soukromém archivu. Máme tak možnost seznámit se s unikátními materiály, které nejsou běžně dostupné, a nenajdeme je v žádném veřejném archivu. U každého komunikátu nejprve popíši, pokud to bude zřejmé, prostředí, ve kterém je text zachycen. V případě, že je provedení nápisu nebo obrázku něčím unikátní, zastavím se u popisu jeho realizace. Důležitým aspektem jsou pro mne lingvistické jevy, použité doprovodné znaky a kresby. Zhodnotím poetickou stránku komunikátů, v některých případech může jít o humornou stránku pojetí, jindy se může případně jednat o melancholickou nebo nenávistnou rétoriku.

Ozbrojené složky, srpen 1968

Obrázek 4: Autor neznámý, ozbrojené složky, srpen 1968³³

Fotografie od neznámého autora vznikla v období těsně po okupaci ČSSR, tedy koncem srpna 1968. Jedná se o příslušníky ČSLA.

³³ Autor neznámý, soukromý archiv PhDr. Milana Bárty, Ph.D.

Komunikátem je zde transparent s ručně psaným nápisem na kartonu. I z černobílé fotografie je patrné použití minimálně dvou odlišných barev písma. Nejvýznamnějším slovem je substantivum (v plurálu) „OKUPANTI“, které je také psáno verzálkami (majuskulemi), výrazně větším fontem a je záměrně barevně odlišeno. Podstatným sdělením tohoto textu je „*nikdo vás nezval*“. V červenci a srpnu 1968 odeslali představitelé Československa do Moskvy tzv. zvací dopisy.³⁴ Ty obsahovaly žádost o pomoc při zvládnání kontrarevoluce. Dopisy nebyly v té době zveřejněny, dodnes kolem nich panují nejasnosti. Nedá se předpokládat, že vojáci na fotografii byli s dopisy obeznámeni a proto zdůrazňují, že okupanty nikdo nezval. Cílem komunikace je jednoznačně vyjádření negativního postoje. Zda se jedná o komunikaci ve veřejném prostoru, se můžeme jen domnívat, není zcela patrné, zda byl transparent použit na veřejnosti nebo v uzavřeném kruhu při fotografování. V tomto případě můžeme hovořit o emocionální funkci výpovědi a použití hovorového stylu (prostě sdělného).

Je paradoxem, že vojáci armády patřící do vojenského paktu Varšavské smlouvy, označují své „*spojence*“ za okupanty, tedy výrazem negativně citově zabarveným. V internetové verzi Slovníku spisovného jazyka českého (1960–1970) Ústavu pro jazyk český³⁵ nalézáme pod heslem okupant tento výklad: „**okupant** -a m. (1. mn. -i) *kdo okupuje, zabírá, zprav. vojensky*“. V období 2. světové války tak byli nazýváni vojáci Velkoněmecké říše. Zde nacházím paralelu mezi rokem 1938 a 1968, kdy se naše armáda ocitla v podobné situaci. Také nesměla čelit cizím vojskům se zbraní v ruce. V této souvislosti zde uvádím citaci z knihy Eduarda Stehlíka o dění v září 1938. „*Bezprostřední ohrožení státu si již 22. září 1938 vynutilo vyhlášení ostrahy hranic a plné bojové pohotovosti na hlavním obranném postavení, po němž 23. září následovala všeobecná mobilizace... Místo rozkazu k boji rozhodli naši politici 30. září 1938 o podrobení se mnichovskému diktátu. Snaha generality zvrátit toto nepochopitelné rozhodnutí zůstala nevyslyšena. K boji připravená a odhodlaná čs. armáda byla donucena ustoupit bez boje.*“³⁶ Nemožnost postavit se německé armádě

³⁴ Bez dovolení neotvírat. Zvací dopisy „pomohly odvrátit kontrarevoluci“ v Československu. *Česká televize* [online]. 2018 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2527153-bez-dovoleni-neotvirat-zvaci-dopisy-pomohly-odvratit-kontrarevoluci-v-ceskoslovensku>

³⁵ Slovník spisovného jazyka českého: Okupant. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=okupant&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

³⁶ STEHLÍK, Eduard. *Srdce armády (Generální štáb 1919–2009)*. Praha: AVIS, 2009. 2. vyd. ISBN 978-80-7278-515-5, s. 33–34.

a bránit svoji vlast kvůli *Mnichovské dohodě*³⁷ vojáky Československé armády frustrovala. Vojáci na snímku svým postojem ohrožovali svoji budoucí kariéru, za tento čin mohli být trestně stíháni.

Neinformovanost obyvatelstva i ozbrojených složek je pro danou dobu příznačná. Rozhodnutí ÚV KSČ nebyla vždy zveřejňována, existovala cenzura médií, investigativní žurnalistika neexistovala. Zároveň, tak jako ve všech zřízeních a dobách, existovala i tehdy utajovaná rozhodnutí.

Parte v ruském jazyce

Obrázek 5: Autor neznámý, parte v ruském jazyce, soukromý archiv PhDr. Milana Bárty, Ph.D.³⁸

Text volně překládám do českého jazyka takto: „*Sověťští okupanti jděte domů, u nás jsou mrtví, jste nepřátelé. Pohřební služba Sovětského svazu.*“ Autor se obrací konkrétně na sovětské okupanty v jejich úředním jazyce. Stylizace komunikátu je

³⁷ Mnichovská dohoda o postoupení pohraničních území ČSR Německu byla podepsána 29. září 1938 v Mnichově představiteli Německa (A. Hitler), Itálie (B. Mussolini), Velké Británie (N. Chamberlain) a Francie (E. Daladier). Reprezentanti československé vlády nebyli na jednání pozváni.

³⁸ Autor neznámý, soukromý archiv PhDr. Milana Bárty, Ph.D.

formou tištěného parte. Motiv parte silně působí na lidské emoce. Je třeba si uvědomit, že v té době nebyla rozšířená kopírovací technika, přístup k cyklostylovým či sazečským strojům a podobným nástrojům k množení tiskovin měl omezený počet osob, a to primárně na pracovištích. Až na výjimky z prostředí samizdatu nebylo možné podobné tiskoviny vyrábět v domácím prostředí. Je tedy třeba vyzdvihnout odvalu autora vytvořit podobný komunikát v socialistickém podniku, kde byla veskrze zavedena kontrola.³⁹ Kromě textu obsahuje nonlingvální znaky, a to kříž coby symbol smrti a pětícípou hvězdu, která je symbolem komunismu. Stuhu, vycházející vodorovně z hvězdy, nelze objektivně analyzovat, musela bych blíže znát záměr autora. Text je psán strojově azbukou, verzálkami, velikost fontu je v celém rámečku shodná. Je to písmo ručně sázené do tiskařského stroje. Za autora je zde vydávána Pohřební služba Sovětského svazu, je uveden drobným písmem pod rámečkem. Nejedná se tedy o skutečného původce parte, nýbrž o odkaz na viníka situace, kterým se myslí SSSR. V textu se píše, že v Čechách umírají lidé. Ústav pro studium totalitních režimů⁴⁰ uvádí, „že si okupace Československa do konce roku 1968 vyžádala 137 mrtvých, zhruba 500 těžce zraněných a stovky lehce zraněných.“⁴¹

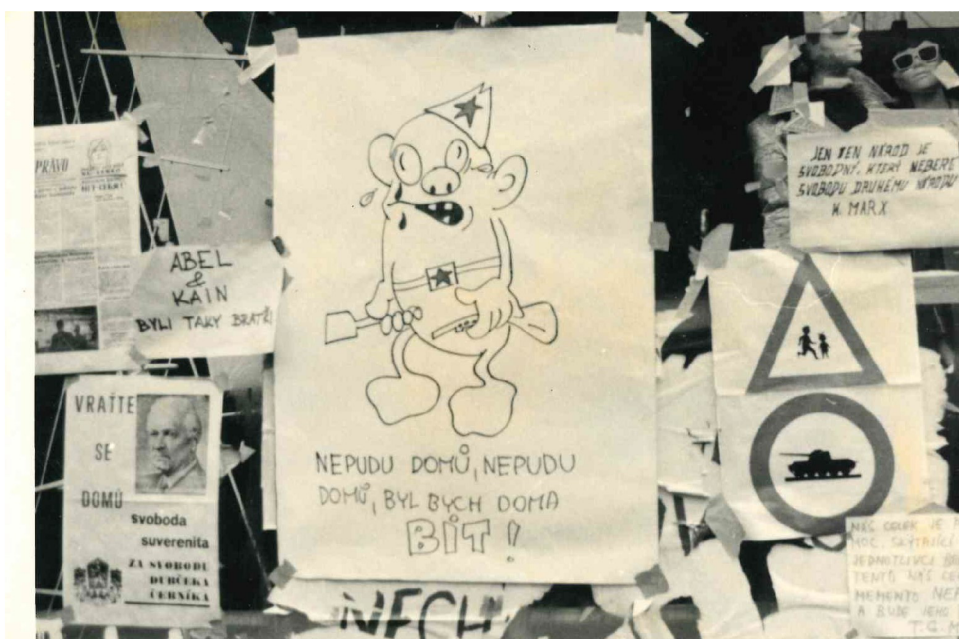
Plakát je vylepen ve veřejném prostoru. Komunikant vyjadřuje svůj postoj k okupaci, tento formát projevu je velmi emotivní. Parte má informativní funkci, je to kombinace oznámení a zprávy. Odborná literatura parte nikterak nezařazuje. Zde se jedná pouze o stylizaci, text lze zařadit do stylu prostě sdělného. Autor jím vyzývá k odchodu vojsk. Bolest ze ztrát na životech občanů se promítla právě do podobných plakátů. Na tomto je patrné, jak hluboko byli občané situací zasaženi. Parte je velmi silný prostředek, vyjadřuje zármutek, melancholii, emoce, vážnost situace.

³⁹ Kolportáž protiokupačních politických tiskovin během srpnové okupace Prahy v roce 1968. *Kolportáž* [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.kolportaz.cz/1968-prazske-jaro-okupace-tiskoviny-letaky.html>

⁴⁰ Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR) od svého vzniku v roce 2008 vědecky zkoumá dvě nesvobodná období našich novodobých dějin: dobu nacistické okupace 1939–45 a dobu komunistické nadvlády 1948–1989, samozřejmě s přesahujícími roky. Zaměřuje se na protidemokratickou činnost bezpečnostních složek státu, ale také analyzuje okolnosti, za kterých může z demokratických podmínek vyrůst autoritativní režim. Vychází z předpokladu, že s lepším poznáním principů, na kterých bylo postaveno ovládnutí společnosti v minulosti, budeme schopni lépe se bránit současným i budoucím hrozbám omezování lidských práv.

⁴¹ Oběti okupace. *ÚSTR* [online]. Ústav pro studium totalitních režimů [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/srpen-1968/obeti-okupace/>

Kresba sovětského vojína

Obrázek 6: Autor neznámý, kresba sovětského vojína, soukromý archiv PhDr. Milana Bárty, Ph.D.⁴²

Fotografie od neznámého autora s plakátem kresby s textem.

Na plakátku je vyobrazena karikatura sovětského vojína, držícího v rukách lopatku a samopal. Podle symbolu pěticípé hvězdy na opasku a lodičce je jasně identifikovatelné, že se jedná o příslušníka Rudé armády. Komunikát je na papíru většího formátu. Umístěn je zřejmě na výloze nebo na skleněné vývěsce spolu s dalšími plakáty, tedy ve veřejném prostoru. Z černobílé fotografie nelze určit barevnou kompozici. Text je napsán ručně. Byli by vojáci trestáni za návrat do SSSR? Samovolné rozhodnutí vojska o návratu zpět nebylo samozřejmě možné. Na plakátu byla použita část české lidové písně: „*Nepudu domů*“. Dá se usuzovat, že u spojení „*byl bych doma bit*“ se jedná o frazeologickou homonymii. Sloveso *bit* může znamenat jak fyzický trest, tak ho lze vyložit v této souvislosti jako jinou formu trestu, např. odsouzení před vojenským soudem. Vojsko plnilo svoji povinnost. Vojáci Varšavské smlouvy nebyli objektivně informováni o důvodu vojenské intervence. Komunikát využívá dalšího grafického prostředku, a to kresby. Adresátem je český občan. Hlavním cílem bylo pobavit adresáta, zesměšnit sovětské vojsko, zlehčit vážnost situace, uvolnit psychické napětí. Autor použil velmi individuální formu projevu, a sice vlastní kresbu. Lze ho vnímat jako vtíp, takový, jaký známe z humoristických časopisů, například

⁴² Autor neznámý, soukromý archiv PhDr. Milana Bárty, Ph.D.

Dikobrazu.⁴³ Vtip zařazujeme do zábavného žánru, který se vyskytuje v publicistice, tzn. v novinách a časopisech.

Vzkazy na výloze

Obrázek 7: Autor neznámý, Vzkazy na výloze, soukromý archiv PhDr. Milana Bárty, Ph.D.⁴⁴

Fotograf zachycuje výlohu polepenou komunikáty. Některé jsou stylizovány jako individuální vzkazy rodičů sovětských vojáků. Opět je zde použit český jazyk namísto ruského, z toho lze odvodit, že příjemcem nemá být sovětský voják, nýbrž český občan a slouží k pobavení a vyburcování našich občanů. Předpokládám, že sověští vojáci tyto nápisy nečetli, ať už z časových nebo jazykových důvodů. Nápisy humornou formou glosují touhu obyvatel po odchodu okupačních vojsk.

Vyberu zde konkrétní plakát s nápisem: „*Ivane vrať se, Nataša ti chodí s Koljou, máma.*“ Je přilepen lepicí páskou na výlohu. Oslovení Ivane je zvýrazněno dvojitým podtržením. Text je pro příjemce z řad obyvatel ČSSR humorný, pro případného adresáta vojáka sovětské armády samozřejmě nikoliv (nepředpokládáme, že by je však

⁴³ Dikobraz byl satirický časopis-týdeník, který vznikl v červenci 1945 jako nezávislé periodikum a vycházel až do pádu komunistického režimu v roce 1989. Na první straně v záhlaví bylo heslo: „S úsměvem jde všechno líp“.

⁴⁴ Autor neznámý, soukromý archiv PhDr. Milana Bárty, Ph.D.

vojáci četli). Autor tímto textem vojáky zesměšňuje, ponižuje, a tím ventiluje své frustrace z okupace. Humor byl proto často zacílen na degradaci okupačního vojska, ponižení se týkalo obecně celé armády, necítilo na jednotlivce, přestože používá vokativ singuláru. Lidé měli omezenou možnost obrany a vtipem se uvolňovalo napětí.

Z fotografie výlohy jsem si zvolila i další komunikát, a to napsal: „SERJOŽO, MYSLI NA SEXUÁLNÍ NAPĚTÍ LENOČKY“. Jako u předchozího komunikátu použil autor rodná jména. Opět je adresátem veřejnost, nikoliv konkrétní osoba. To, že využívá tématu sexuálních potřeb, lze vnímat jako zacílení na lidské emoce. Pro českého příjemce je text vtipný, pro sovětského vojáka zraňující. Autor se nezaměřil na estetiku, ale na vlastní obsah.

Synekdochou „Ivan“ a „Serjoža“ pisatel oslovuje všechny ruské vojáky. Tato jména jsou v Čechách považována za typicky ruská, zároveň je v jejich používání cítit pejorativní nádech. Autor se tak vyvaroval vulgarit či hrubého vyjadřování, zároveň se mu podařilo Rudou armádu zesměšnit.

Obecně se dá konstatovat, že český národ v roce 1968 pracuje ve svých vyjádřeních s oblibou s vlastními jmény. Zvyšuje tak apel na jednotlivce. Pokud agresora oslovuje jménem „Ivan“ nebo „Nataša“, hovoří o rodinných příslušnících, a prohlášení bude adresnější a více může zasáhnout osobnost příjemce. Také rovina tykání v komunikátech naznačuje na jednu stranu sounáležitost a porozumění k řadovým vojákům (Češi chápou, že jsou tady vojáci z rozhodnutí KSSS), zároveň se může jednat o dehonestaci jednotlivce nebo národnosti okupačních vojsk a o ukázkou nadřazenosti svobodného národa, který je okupován. Jedná se o posilování vlastní suverenity, suverénnosti. V rusky hovořícím prostředí vzdáváme úctu oslovenému tak, že použijeme i takzvané „otčestvo“, tj. druhé jméno po otci, a zároveň používáme sloveso druhé osoby množného čísla.

V období po okupaci a následné normalizaci byl národ uvržen zpět do hluboké totality. Občané přesto ve veřejném prostoru a později v samizdatu glosovali situaci s humorem, jak nám prokázaly výše popsané vybrané archiválie. Český humor má mnoho variant vyjádření – přes černý humor až po jemné narážky, mnohoznačnost vyjádření. V zachycených komunikátech se setkáváme s mnoha způsoby vyjádření. Parte jako jedna z nejtemnějších ukázek humoru, oslovení křestním jménem, posílání vojáků domů jako jemnější způsob vyjádření. Vtip v prohlášení pravděpodobně okupanti chápat

nemohli, byl tedy určen pro české občany. Stejně jako i později, nepřerostly, až na výjimky, protesty v ulicích v otevřený násilný konflikt ze strany protestujících. Veškerý odpor se tak přesunul především do literárně-poetické roviny. Díky této mírnosti zůstalo uchráněno mnoho lidských životů, ale dočasný pobyt okupačních vojsk se protáhl na dlouhých dvacet let.

3.2 Komunikáty ve veřejném prostoru, rok 1989

Do úvodu této kapitoly zařazuji krátký rozhovor s pamětníkem Mgr. Arnoštem Štěpánkem, MBA. Popisuje, jak se v období sametové revoluce tvořily plakáty v Hradci Králové.

Arnošt Štěpánek byl v listopadu 1989 členem studentského stávkového výboru. Jako posluchač 2. ročníku Pedagogické fakulty v Hradci Králové se aktivně účastnil již prvních revolučních dnů. Při osobním rozhovoru pro tuto bakalářskou práci se podělil o následující vzpomínky. Pro mou práci je důležitá informace o výrobě a distribuci letáků a dalších komunikátů. *„Již 19. listopadu jsem se zapojil do studentského hnutí, které vzniklo po událostech na Národní třídě.“*

Dále říká: *„Jakým způsobem se tvořila hesla na transparenty a plakáty? Vlastně se jednalo především o tři způsoby. Některá hesla jsme si přivezli ze stávkových výborů a dalších setkání v Praze.“*

„V Praze bylo centrum všeho dění, zbytek republiky měl velmi málo informací. V regionech netušili, co se děje a občané byli v prvních dnech po demonstraci 17. listopadu vcelku pasivní. Další inspirací bylo televizní zpravodajství a tisk. Ta nejznámější hesla se objevovala postupně po celé republice tak, jak se zapojovala další města. Jistě znáte ta nejpopulárnější – JAKEŠE DO KOŠE, KONEC VLÁDY JEDNÉ STRANY, ale i ostřejší, například SMRT KOMUNISTŮM. Část sloganů vznikala i lokálně. Někteří studentští kolegové z fakulty byli velmi kreativní a výtvarně nadaní. Ti pak sami vytvářeli hesla, která byla použita jen lokálně. Plakáty se tvořily na studentských kolejích. Pokud se jednalo o menší formáty, jako jsou letáky, ty byly rozmnožovány na tzv. cyklostylech. Transparenty se psaly na různé kartony a na plátno. Lidé, kteří nám fandili, nám nosili prostěradla, papíry, barvy a štětce. Vlastně vše, co se nám mohlo k výrobě hodit.“

Na otázku, zda byl Hradec Králové něčím výjimečný, Arnošt Štěpánek odpovídá: „Přibližně v polovině prosince 1989 začala na Gottwaldově náměstí (pozn. dnes Ulrichovo) růst papírová zed'. Byla popsána nápisy proti režimu, vzkazy a požadavky. V roce 2019 se postavila u příležitosti 30. výročí od sametové revoluce zed' podobná.“⁴⁵

Lopata pro Miroslava Štěpána

Obrázek 8: Autor neznámý, Letenská pláň – Pro Štěpána⁴⁶

Fotografie z prosincové demonstrace v roce 1989 na Letenské pláni zachycuje komunikát, který je zacílen na konkrétní osobu Miroslava Štěpána.⁴⁷ Miroslav Štěpán byl negativní postavou nejen sametové revoluce. Občané posílají vedoucího funkcionáře tzv. k lopatě. Jeho promluvy k dělníkům nebyly přijaty pozitivně, viz jeho vystoupení před dělníky v ČKD 23. listopadu 1989.⁴⁸ Ve svém projevu zmínil, že v žádné zemi nemohou patnáctileté děti určovat, kdy odejde prezident a kdo se jím má stát. Masa dělníků začala hromadně skandovat: „*Nejsme děti!*“ Toto heslo se dostalo do širšího povědomí a stalo se jedním z nezapomenutelných, a to nejen pro účastníky

⁴⁵ Papirova zed' 1989–2019. UHK [online]. Univerzita Hradec Králové, 17. 11. 2019 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs/univerzita-hradec-kralove/uhk/aktualne/papirova-zed-1989-2019>

⁴⁶ Utajený archiv Sametové revoluce. Vyšehradskéj.cz [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://vysehradskej.cz/sametova-revoluce/>

⁴⁷ Miroslav Štěpán: vedoucí tajemník pražského výboru KSČ, byl náčelníkem pražských Lidových milicí a manifestace nechal rozhánět obušky. Po roce 1989 byl uvězněn ve věznici. Poté byl generálním tajemníkem ultralevicové Strany československých komunistů (5. 8. 1945 – 23. 3. 2014).

⁴⁸ Listopad 1989: Nejsme děti! Dělníci proti Štěpánovi. Český rozhlas [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/listopad-1989-nejsme-deti-delnici-proti-stepanovi-8112899>

demonstrace. V dalším výkladu komunikátu lze vnímat lopatu jako nástroj hrobníka a Miroslava Štěpána jako tzv. politickou mrtvolu.

Komunikát je tvořen lopatou a na ní připevněnou tabulkou s nápisem. Je psán verzálkami, pravděpodobně bílou barvou ve spreji. Je zde využito nelingvistického prostředku lopaty. Nazveme ji sémiotickým znakem, zastupuje zde verbum. Jedná se o neoficiální komunikaci ve veřejné sféře. Celý komunikát vnímám jako vtipný a jedinečný právě použitím pracovního nářadí, vyčnívá z davu, poutá pozornost. Autor nevnímal Miroslava Štěpána jako autoritu, která má politicky reprezentovat. Miroslav Štěpán byl terčem lidových vtipů, stejně jako i další členové KSČ, již dávno před sametovou revolucí. Zde můžeme předpokládat, že Miroslav Štěpán mohl opravdu nápis zahlédnout v televizním zpravodajství, ale usuzuji, že primárním adresátem byla veřejnost.

Rodiče a děti

Obrázek 9: Autor neznámý, Václavské náměstí, listopad 1989, zdroj ČTK⁴⁹

Z tohoto snímku jsem zvolila transparent: „*RODIČE POJĎTE S NÁMI, JSME VAŠE DĚTI!*“ Jako pamětnice sametové revoluce zde mohu využít své prožitky z daného

⁴⁹ Autor neznámý, Václavské náměstí, listopad 1989, zdroj ČTK.

období. Proti vládě protestovali zejména studenti, někteří byli dětmi stranických funkcionářů. Střední a starší generace mimo Prahu přistupovala k manifestacím zpočátku rezervovaně. Lidé se obávali postihů v zaměstnání. Pokud by revoluce nepřinesla pozitivní výsledky, čekaly by je zřejmě represe. Někteří rodiče však reagovali okamžitě, nemohli připustit, aby byly jejich děti na demonstracích bity. Přidali se na stranu demonstřujících studentů. Vystavili se tím možnosti trestního stíhání nebo ztráty zaměstnání. Komunikát samozřejmě necílí pouze na rodiče, poukazuje na to, že společnost je rozdělena a je nutné ji sjednotit. Je to silný apel, který je určen veřejnosti, aby se přestala bát. Papírový transparent je umístěn na Václavském náměstí v Praze, na podstavci sochy svatého Václava, který žehná davům. Prostor pod sochou svatého Václava, patrona české země, je téměř posvátné místo naší země. Zde dne 28. října 1918 proběhlo i vyhlášení Československé republiky.

Transparent, který analyzuji, je doplněn o kresbu květin, barevně odlišenou. Jedná se o odkaz k demonstracím 17. listopadu, kdy proti studentům nastoupily ozbrojené složky SNB. Studenti dávali květiny za ochranné štíty těžkooděnců a tím vyjadřovali svoji bezbrannost. Na Národní třídě provolávali heslo: „*Máme holé ruce*“.

Pravdy každému přejte

Obrázek 10: Autor neznámý, Albertov, studentská demonstrace, archiv Paměti národa⁵⁰

Na tomto snímku je zachycena demonstrace studentů v listopadu 1989. Věnujme pozornost transparentu: „PRAVDY KAŽDÉMU PŘEJTE! FF UK“. Autoři jsou studenti Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Vidíme zde odkaz na Jana Husa a jeho citát: „*Také prosím, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému*

⁵⁰ Autor neznámý, Albertov, studentská demonstrace, archiv Paměti národa.

přáli. ⁵¹ Podobně jako ve středověku byly informace šlechtou a církví manipulovány, tajeny, účelově překrucovány, tak v období socialismu byl přístup ke kvalitním informacím omezen. Odvážnější občané se spoléhali na zdroj informací z vysílání rádia Svobodná Evropa (RFE)⁵² a jiných nelegálních vysílačů. V samizdatu vycházely od roku 1987 i Lidové noviny. Je potřebné zmínit, že poslech ilegálních rozhlasových stanic či uchovávání samizdatových tiskovin byly nebezpečné a trestně postižitelné. Jak uvádí ve své práci o trestně právní perzekuci Jaroslav Pažout⁵³: „*Existovalo množství zájmových časopisů (hudebních, trampských, sci-fi), své zpravodaje vydávaly nezávislé iniciativy. Objevil se i audiovizuální samizdat, uvést musíme především Originální videojournal, jehož multé číslo spatřilo světlo světa na podzim 1987 a který přinášel na videokazetách nezávislou publicistiku a zpravodajství.*“ V knize uvádí mnoho konkrétních příkladů persekuce a příslušné paragrafy, podle kterých byli občané souzeni.

Transparent s nápisem „PRAVDY KAŽDÉMU PŘEJTE! FF UK“ je umístěn ve veřejném prostoru, prezentuje myšlenku více osob (studentů filozofické fakulty). Zařadit ho lze mezi apely. Vykřičník zvýrazňuje naléhavost. Pravda byla v Československu potlačována od roku 1948, kdy se k moci dostali komunisté. O tom, že se komunisté pravdy obávali, svědčí rychlost, s jakou likvidovali dokumenty Státní bezpečnosti.

I v roce 1989 se projevilo, že český národ bojuje raději silou slova než zbraněmi. Český jazyk vyniká svou bohatostí a jemnými nuancemi. Z tohoto důvodu se revoluce nazývá sametová. Svoboda byla vybojována nejenom krátkodobým semknutím národa, ale i díky zhroucení celého socialistického systému. Do jaké míry byla sametová revoluce v dějinách východního bloku rozhodující, posoudí historici. Na rozdíl od Rumunska si Češi a Slováci „vystačili“ s transparenty. V rámci revolučních dní od listopadu do prosince 1989 nebyly ze strany demonstrantů zaznamenány žádné násilnosti. Incident byl vyvolán SNB na Národní třídě, byli napadeni studenti i ženy. Tento zákrok vyprovokoval demonstrace po celé republice a byl zlomovým okamžikem odporu obyvatelstva vůči politickému zřízení. Ostatní demonstrace probíhaly poklidně,

⁵¹ List mistra Jana Husa přátelům v Čechách ze dne 10. 6. 1415.

⁵² RFE zahájila provoz v Mnichově dne 1. května 1951, a to v češtině.

⁵³ PAŽOUT, Jaroslav. *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969–1989)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. 603 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 13. ISBN 978-80-7285-205-5, s. 129–124.

a to i díky tomu, že se policie zdržela větších zásahů. To, že transparenty a letáky obsahovaly poetiku či humor, jsem prokázala komunikáty podrobenými analýze.

3.3 Protivládní demonstrace v roce 2019 a 2020

Jsem malá, ale nejsem blbá

Obrázek 11: Autor Martin Vejvoda, Demonstrace na Letné, Jsem malá, ale nejsem blbá, soukromý archiv Martina Vejvody⁵⁴

Fotograf na barevné fotografii zachytil demonstrující děvčátko s transparentem: „*JSEM MALÁ, ALE NEJSEM BLBÁ*“. Dá se usuzovat, že tvůrcem bude dospělý rodinný příslušník nebo se jednalo o společné dílo. Rodiče demonstrují své názory skrze své dítě. Poukazují na to, že jednání vlády je čitelné komukoliv, bez ohledu na věk a vzdělání. Efektu je dosaženo právě využitím sloganu, který prezentuje názor malého dítěte, expresivním výrazem a i tím, že transparent nese malá dívka. Transparent byl určen především pro další demonstranty, tedy lidi s podobnými názory. Zapadal do mozaiky dalších hesel, která byla na Letné k vidění. Nepředpokládám, že se autor domníval, že si ho přečte předseda vlády.

⁵⁴ VEJVODA, Martin. *Demonstrace na Letné*, soukromý archiv Martina Vejvody.

Blaniční rytíři na Letné

Obrázek 12: Autor Martin Vejvoda, Blaniční rytíři na Letné, soukromý archiv Martina Vejvody⁵⁵

Na barevném snímku Martina Vejvody z demonstrace na Letné jsou zachyceni dva muži v historických kostýmech rytířů. Drží transparent s nápisem: „UŽ JSME POD BLANÍKEM NASRANÝ“. Jedná se o odkaz na pověst o Blanických rytířích. Pověst je zapsána v díle *Staré pověsti české* od Aloise Jiráska. Blaniční rytíři vyjedou z jeskyně pod horou Blaník, až bude českému národu nejhůře. Nápis je vtipným upozorněním na to, že někteří lidé jsou nespokojení s vládou a dochází jim trpělivost. Vazbu na podzemí v pověsti nacházím v lucerně, která je graficky vytvořena z grafému N. Autor komunikátu použil vulgární výraz „nasraný“, čímž akcentuje svoje negativní emoce. Kostýmy rytířů upoutávají pozornost a podtrhují text transparentu. V tomto případě se opět potvrzuje, že násilnosti se při demonstracích přetavují do sloganů, někdy expresivních. Celá tato komunikace, s použitím neverbálních znaků v podobě kostýmu, je vtipná a částečně připomíná výjev z her Divadla Járy Cimrmana.

⁵⁵ VEJVODA, Martin. *Demonstrace na Letné*, soukromý archiv Martina Vejvody.

Motýle

Obrázek 13: Autor Martin Vejvoda, demonstrace na Letné, Motýle, soukromý archiv Martina Vejvody⁵⁶

Transparent s fotografií ministerského předsedy Andreje Babiše s nápisem: „*Zabij Motýle Rozkrádá Dotace*“. Transparent je tištěný. Výrazy jsou sepsány po jednom vertikálně. Přečtením počátečních písmen dostáváme vulgarismus ZMRD. Jedná se o akrostich. Je zřejmé, že autor při tvorbě tohoto hesla nesebral náhodná slova, ale hledal taková, která mu svými počátečními písmeny vytvořila tento vulgarismus. Zároveň je to výraz, který použil ve svém projevu v Českém rozhlasu prezident Miloš Zeman, a tak funguje i jako citovaný výraz.⁵⁷ Autor veřejně prezentuje svoje mínění o Andreji Babišovi. Transparent reaguje na podezření, která byla zveřejněna v médiích. Média se zabírala kauzami znečišťování životního prostředí a neoprávněným čerpáním dotací firmami z holdingu Agrofert (v současné době převedené do svěrenského fondu).

⁵⁶ VEJVODA, Martin. *Demonstrace na Letné*, soukromý archiv Martina Vejvody.

⁵⁷ Kompletní přepis rozhovoru Jana Pokorného s Milošem Zemanem: O senátu, 17. listopadu a ekonomických změnách. *Irozhlas* [online]. Český rozhlas, 15. 10. 2018 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/prezident-milos-zeman-20-minut-radiozurnal-cesky-rozhlas-lany-jan-pokorny_1810151705_haf

Tvůrce na transparentu uvedl výraz „Motýle“.⁵⁸ Je to odkaz na styl mluveného projevu předsedy vlády. Projev, ve kterém toto slovo zaznělo, byl z hlediska rétoriky velmi podprůměrný a nehodný vrcholného politika. Zapsal se však do podvědomí obyvatel a je nadále parafrázován. Premiér Babiš používá coby rodilý Slovák slovenské výrazy, když hovoří česky, a jazyk jeho komunikace není ani český ani slovenský. Můžeme hovořit i o novotvarech (neologismech), které nebudou v běžné mluvě ustáleny. V jeho projevech je narušena syntax a často tím pozbývají srozumitelnosti. Podobný styl vyjadřování měl i bývalý prezident ČSSR Gustav Husák, který ve svých projevech spojoval dva jazyky, rodnou slovenštinu a češtinu.

Nebabiš

Obrázek 14: Letná, NEBABIŠ, zdroj Blesk⁵⁹

Tato fotografie byla také pořízena na Letné v roce 2019. Na balkóně jednoho z domů je umístěn transparent s heslem: „UŽ NÁS NEBABIŠ!“ Jedná se o vtipné využití jména premiéra, namísto slova „nebavíš“ je použit výraz „nebabiš“ (paronymum). Tento výraz

⁵⁸ ANKETA: ‚My chceme znovu motýle.‘ Autorem Výroku roku 2019 je Andrej Babiš, v anketě bodovali i Grospič s Thunbergovou. *iRozhlas* [online]. Český rozhlas, 27. 12. 2019 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/vyrok-roku-cesky-rozhlas-plus-andrej-babis-greta-thunberg-stanislav-grospic_1912271636_gak

⁵⁹ FOREJTOVÁ, Nikola a Jakub VEINLICH. Demonstrace Letná 2019: Po konci Babiše a Benešové volalo 250 tisíc lidí. *Blesk.cz* [online]. Czech News Center, 23. 6. 2019 [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/610733/demonstrace-letna-2019-po-konci-babise-a-benesove-volalo-250-tisic-lidi.html>

bychom mohli vnímat jako neologismus, ale nedomnívám se, že by se jeho používání ustálilo v běžné slovní zásobě. Nacházím zde i protiklad názvu politického hnutí ANO, použitím předpony „ne“. Autor touto slovní hříčkou vtipně vyjadřuje svůj postoj k premiérovi, jak parafrází slova nebaviš, tak užitím záporu NE, právě v kontrastu s názvem hnutí, kterého je Andrej Babiš předsedou. Zde se ukazuje, jak je čeština variabilní a tvárná. I přesto, že se změní některá písmena v textu, adresát pochopí jeho smysl. Transparent má za cíl pobavit demonstrující, ale zároveň se nevyklučuje, že ho mohl zahlédnout i předseda vlády.

Projektová část

Cílem projektové části bakalářské práce je popis uspořádání výstavy dobových fotografií a dokumentů, vztahujících se k obdobím, která tvoří časovou linii práce. Konkrétně se jedná o období srpna 1968, listopadu 1989 a roku 2019. K jednotlivým fotografiím budou umístěny krátké komentáře, vycházející z bakalářské práce. Půjde o snímky, které jsem v ní použila. Výstava bude uspořádána chronologicky. Tyto fotografie se svolením autorů nechám profesionálně zvětšit a sestavím kompozici, která bude reprezentativním vzorkem zkoumaného materiálu. V případě souhlasu použiji originály materiálů. Každé období bude uvedeno stručným popisem historických událostí, zasazeno do světového a československého/českého kontextu. Jako místo výstavy jsem vybrala foyer budovy Krajského úřadu Královéhradeckého kraje.

Výstava je určena pro širokou veřejnost, návštěvníky KÚ Královéhradeckého kraje i školní kolektivy. Expozici vnímám jako připomenutí různých časových období v naší novodobé historii, ale i jako edukativní materiál pro žáky základních a středních škol.

Vzhledem k velikosti výstavy nebude součástí katalog. Předpokládám však pořízení videozáznamu a fotografií z vernisáže. To zajišťuje tiskové oddělení kraje jako propagaci úřadu. Záznam bude prezentován na webových stránkách kraje a na sociálních sítích. Výstavu budu moderovat já sama.

Jednotlivé části projektu:

Oslovení autorů a majitelů fotografií

Oslovení autorů a majitelů fotografií a získání jejich písemného souhlasu dle zákona č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon). Jelikož nejsem autorkou ani majitelkou použitých fotografií, je mou povinností zajistit písemný souhlas jejich autorů a majitelů se zveřejněním, vystavením a další manipulací. Dokument bude vyhotoven ve dvou pare, jedno zůstane mně a druhé si ponechá autor.

Kalkulace finančních nákladů

Originální fotografie, které jsem získala k roku 1968, jsou formátu 10 × 15 cm, nebo 9 × 13 cm. Nemám k dispozici negativy, bude se jednat o přenos fotografie na větší formát skenováním a vytištěním na papír vyšší gramáže. Fotografie z dalších období budou zpracovány stejným způsobem, s ohledem na estetickou stránku prezentace.

Zaslala jsem poptávku na tři firmy s žádostí o cenovou nabídku a termín vyhotovení. Obdržela jsem tři cenové nabídky a objednávku vystavím na tu cenově nejvýhodnější (Příloha A).

Oslovila jsem cateringové společnosti a střední školy se zaměřením na gastronomii s poptávkou na raut pro dvacet osob, který bude součástí vernisáže (Příloha B).

Vzhledem k záměru vytvořit nízký rozpočet celé akce bude výstava umístěna v budově Krajského úřadu Královéhradeckého kraje, a to s nulovými náklady za pronájem. Souhlas k bezplatnému pronájmu prostor vstupního foyer mi krajský úřad poskytl na základě písemné žádosti, kterou jsem na úřad zaslala.

Atmosféru vernisáže doplní hudební doprovod, jenž bez nároku na honorář obstará ZUŠ v Jičíně, se kterou jsem v minulosti již několikrát spolupracovala.

Další položku rozpočtu tvoří pozvánky a plakátky. Rozhodla jsem se, že pozvánky graficky zpracuji sama v programu Corel. Rozesílat je budu elektronicky.

Celkové náklady činí 5 510 Kč (Příloha C). Vzhledem ke spolupráci s krajským úřadem budou náklady na výstavu hrazeny z finančního příspěvku, který schvaluje Rada Královéhradeckého kraje. Požádám o něj přes dotační portál Královéhradeckého kraje. Jedná se o individuální dotaci, která se schvaluje až do celkové výše (Příloha D).

Stanovení termínu výstavy

Spolu se žádostí o pronájem prostor jsem požádala i o prověření termínu výstavy, který plánuji na listopad 2022. Ze strany Krajského úřadu mi bylo vyhověno.

Žádost o záštitu významné osoby politického nebo společenského života

Abych docílila prestiže této výstavy, obrátila jsem se s žádostí o záštitu na 1. náměstka hejtmana Královéhradeckého kraje (Příloha E). Záštita mi byla panem náměstkem přislíbena. Tuto informaci uvedu na pozvánkách.

Organizační plán výstavy

Vernisáž jsem naplánovala na 10. listopadu 2021. Výstava bude přístupná veřejnosti po dobu jednoho měsíce. Pozvánky budu rozesílat elektronickou poštou čtrnáct dnů před vernisáží tak, aby mi pozvaní mohli potvrdit nebo omluvit svoji účast.

Program výstavy

Moje úvodní slovo

Úvodní slovo 1. náměstka hejtmana, autorů fotografií, pamětníků

Slavnostní přípitek

Hudební vystoupení (tematicky zvolené skladby a písně *Ach, synku, synku, Bratříčku nevzlykej, Jednou budem dál*)

Zahájení prohlídky výstavních panelů

Raut

Zakončení vernisáže

Grafické zpracování a tisk pozvánek

Pozvánku a plakát jsem vytvořila v grafickém programu Corel. Jako pozadí jsem použila naše národní barvy. Jejich specifikaci pro grafické prostředí jsem vyhledala na internetových stránkách Ministerstva vnitra České republiky. Do popředí jsem umístila fotografie ze všech tří zkoumaných období (Příloha F).

Propagace výstavy

O propagaci výstavy jsem požádala tiskové oddělení Královéhradeckého kraje. Využiji moji elektronickou pozvánku a umístí ji na facebookových stránkách kraje. Vytištěný plakátek umístím i ve vstupních prostorách na krajském úřadu. V elektronické podobě zašlu informace o výstavě ředitelům středních škol v Hradci Králové, zároveň zaměstnancům úřadu a zástupcům příspěvkových organizací. Plakátky nechám vytisknout v malém nákladu a budou umístěny v areálu krajského úřadu, na jeho vývěškách, dále v infocentrech na různých místech kraje a v příspěvkových organizacích, například muzeích, knihovnách, GMU apod.

Instalace výstavy

Instalace výstavy by neměla být příliš náročnou záležitostí. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o papírovou podobu artefaktů, zajistím instalaci sama, a to s denním předstihem před vernisáží.

Vernisáž

Samotná akce proběhne dle připraveného scénáře. Budu připravena na případné odchylky a komplikace, požádám o spolupráci dostatek osob, které mi na místě pomohou s organizací.

Ukončení výstavy

Předpokládám, že zakončení výstavy proběhne bez komplikací a v domluveném termínu tak, aby nedošlo k porušení dohody o využití prostor na krajském úřadě.

Vyúčtování nákladů

Ze všech platebních dokladů vytvořím vyúčtování. Toto vyúčtování musím předložit ekonomce krajského úřadu, abych doložila využití individuální dotace.

Závěr

Při zpracování své bakalářské práce jsem zhlédla velké množství fotografií. Popis a rozbor všech komunikátů by přesahovaly rozsah této práce. Proto jsem dle mého názoru vybrala ty příznakové. Jsou to takové fotografie a slogany, které v sobě převážně obsahují jasná poselství. V rámci mého výzkumu jsem měla možnost osobně hovořit s pamětníky demonstrací z roku 1989. S velkou laskavostí mi poskytl materiály PhDr. Milan Bárta z Ústavu pro studium totalitních režimů. Mohla jsem čerpat informace z materiálů organizace Paměť národa, jehož klubu jsem členkou.

Sametová revoluce spolu s jejími aktéry mne ovlivnila již na celý život. Zároveň jsem se osobně účastnila několika demonstrací v letech 2019–2020, a díky tomu načerpala atmosféru největších demonstrací v České republice od roku 1989.

V předchozích kapitolách popisuji na základě jazykových disciplín jednotlivé lingvistické a další jevy v komunikátech. Je třeba si uvědomit, že nad tím vším je nadřazený kontext sdělení a způsob komunikace. Primární je skrytá poetika, vyjádřený smysl pro humor či sarkasmus. Jednalo se o širší zkoumané údobí. V každé epoše vedly občany ke vzniku komunikátů jiné důvody. Politické okolnosti byly vždy zcela odlišné, což jsem analyzovala v kapitolách jednotlivých období, ze kterých pocházejí zkoumané snímky.

Shrnu-li snímky z roku 1968, mohu konstatovat, že vznikaly ve velmi těžkém, bolestném období. Bezbranní občané státu byli konfrontováni s ozbrojenými vojsky v ulicích měst. Jejich odvaha nejen při tvorbě nápisů, ale i při pořizování fotografické dokumentace, byla obrovská. Tím, že se pohybovali mezi vojáky, transportéry a tanky, byli přímo ohroženi na životech. V souvislosti s okupací v roce 1968 přišlo o život 137 občanů. V komunikátech z této doby jsem však našla kupodivu mnoho vtipu, který dramatické okamžiky pomáhal občanům lépe zvládat. Ve velkém množství komunikátů jsem našla karikatury, což mohu vnímat jako specifický prvek tohoto období. Vedle veřejně umístěných nápisů jsem narazila na velký počet xeroxovaných materiálů s různými ironickými a satirickými říkankami, básničkami, které kolovaly mezi lidmi, a nebyly tak umístěny přímo ve veřejném prostoru. Ty však nebyly předmětem mého zkoumání. I přesto, že občané neměli volně k dispozici tiskárny a moderní výpočetní techniku, byli při produkci různých komunikátů velmi aktivní.

Výjimečné nebyly ani nápisy na silnicích či na zdech domů, psané vápnem a malířskou štětkou.

Hlavním cílem komunikátů tohoto období bylo zlehčení situace, pobavení spoluobčanů a vyvolání pocitu zadostiučinění dehonestací spojeneckých vojsk.

V roce 1989 byla politická situace ovlivněna pádem komunismu v okolních zemích. Dění kolem 17. listopadu mohlo vést, a jak se později potvrdilo, i vedlo ke změně politického režimu. První plakáty tvořili studenti pražských vysokých škol. Hesla byla laděna protirežimně. Jejich tématem byla touha po občanské svobodě. Byla namířena proti vládě a zmanipulovanému tisku. V komunikátech se objevují hesla skandovaná na manifestacích. Jednalo se hojně o apely. Hesla přebírala postupně celá republika tím, jak členové stávkových výborů jezdili o revolučním dění informovat do dalších měst. Docházelo tedy k zajímavému úkazu, kdy i bez tzv. sociálních sítí byla hesla rozšířena do dalších míst. Právě poklidný styl manifestací v kombinaci s využitím komunikátů ve veřejném prostoru, bez jakékoliv agrese ze strany stávkujících, je onou poetikou celé sametové revoluce. Nápisy a hesla provolávaná na demonstracích jsou střední a starší generaci všeobecně známá a bohudík i dobře zdokumentovaná.

Posledním obdobím, které jsem zkoumala, je protivládní demonstrace 2019 až 2020. Demonstrace proti vládám byly organizovány i v různých dřívějších etapách naší porevoluční historie. Neměly však tak masovou formu jako ty, které byly organizovány proti vládě Andreje Babiše. Komunikáty z tohoto období jsou namířeny proti konkrétním osobám, čímž se odlišují od předešlých zkoumaných období. Jsou útočnější, využívají i vulgárních a expresivních výrazů. Jsou silně satirické a politicky odvážnější. Primárním cílem autorů je vyjádření svého názoru, sounáležitosti a pobavení spoluobčanů. Žijeme v demokratickém zřízení, kde autorům hrozí maximálně žaloba od osoby, které se komunikát týká, ale již se nejedná o závažný trestný čin, jak tomu bylo v období před rokem 1989. Lidé se nebojí projevit svůj názor a nedemonstrují s vědomím hrozby trestního stíhání, které by ovlivnilo jejich další existenci. Pokud zmiňuji demokracii, vnímám, že současní demonstranti mají obavy o její ztrátu, a to je jeden z důvodů velkých shromáždění v posledních letech. Transparenty jsou mnohem kreativnější a promyšlené. K jejich výrobě je používáno moderních technologií, jako jsou počítače, kopírovací stroje, velkoformátové tisky a podobně. Autoři nejsou při jejich tvorbě ohroženi persekucemi, komunikáty tak mohou vznikat naprosto legálně.

Období pandemie covidu-19 přerušilo masivní protesty poklidných demonstrujících a přineslo nový druh protestů. Tyto demonstrace porušují současná vládní nařízení o povinné ochraně dýchacích cest i na veřejnosti, udržování rozestupů atd. Transparenty bývají stručnější a jsou negativnější. Poetiku v nich nalezneme také, ale v omezené míře. Komunikáty z těchto protestních shromáždění nebyly součástí mé práce.

Komunikáty ve veřejném prostoru vyjadřují postoje autorů nebo jejich skupin. Jsou neodmyslitelnou součástí každého shromáždění a demonstrace. Současná doba přináší fenomén sociálních sítí, které pomáhají šířit videonahrávky a fotografie z protestních akcí, pozvánky na demonstrace a dávají prostor k neomezené diskuzi. O protestech informují především nezávislá média, ale zmiňují je i média veřejnoprávní. Tyto moderní nástroje komunikace umožňují oslovit skupinu dalších obyvatel a fotografie nebo videozáznamy těchto komunikátů jsou pomocí médií šířeny k dalším vrstvám společnosti.

Promítá se do nich originalita, kreativita a intelekt autora. Velký vliv na celkové vyznění komunikátu má emotivní naladění tvůrce. Nemohu konstatovat, že je každý transparent originálem, protože některé byly a jsou dále kopírovány či slouží jako inspirace pro další tvorbu. Prvotní exempláře vždy nesou myšlenku a otisk svého autora. Bohužel se často nikdy nedozvíme, kdo u zrodu nezapomenutelných hesel vlastně stál.

Na vybraných komunikátech se podařilo prokázat, že autoři při jejich tvorbě byli pod vlivem silných emocí, které měly vliv na zvolené výrazové prostředky. Ve většině případů lze hovořit o vtipu a poetice, ačkoliv každý adresát vnímá tyto aspekty rozdílně.

Vzhledem k rozdílným původcům společenské a politické situace daných období je otázkou, do jaké míry lze komunikáty srovnávat.

Seznam použité literatury

ČECHOVÁ, Marie, Jan CHLOUPEK a Eva MINÁŘOVÁ. *Stylistika současné češtiny*. Praha: Institut sociálních vztahů – nakladatelství, 1997. 284 s. ISBN 80-85866-21-8.

GORBAČEV, Michail Sergejevič. *Vzpomínky a zamyšlení: můj život*. Praha: Ikar, 2014. 470 s. ISBN 978-80-249-2359-8.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Stylistika. Ottův slovník naučný: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl šestý, svazek první, Sm-Še*. Praha: Novina, 1940.

HOFFMANOVÁ, Jana, Jiří HOMOLÁČ, Eliška CHVALOVSKÁ, Lucie JÍLKOVÁ, Petr KADERKA, Petr MAREŠ a Kamila MRÁZKOVÁ. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016. 510 s. ISBN 978-80-200-2566-1

HRBÁČEK, Josef. *Poznámky k funkčním stylům prostě sdělovacímu, hovorovému a konverzačnímu*. In: KUČERA, Karel a Josef ŠTĚPÁN (Eds.). *Slavica Pragensia, 26: Problémy stylistiky*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998. ISBN 80-7067-965-4.

MACEK, Josef. *Sedm pražských dnů: 21. – 27. srpen 1968. Dokumentace*. Praha: Academia, 1990. 406 s. ISBN 80-200-0237-5

PAŽOUT, Jaroslav. *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969–1989)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. 603 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 13. ISBN 978-80-7285-205-5.

STEHLÍK, Eduard. *Srdce armády (Generální štáb 1919–2009)*. Praha: AVIS, 2009. 2. vyd. ISBN 978-80-7278-515-5.

TŮMA, Oldřich a Markéta DEVÁTÁ. *1968: Pražské jaro 1968*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. 229 s. ISBN 978-80-7285-119-5.

Odborné články

CHLOUPEK, Jan. Funkční styly dnes. *Naše řeč*. Ústav pro jazyk český Akademie věd, 1994, 77(2), s. 57–66. ISSN 0027-8203.

JELÍNEK, Milan. Zdařilý slovník stylistických pojmů. *Slovo a slovesnost*. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, 1998, **59**(4), s. 291–295. ISSN 0037-7031.

Internetové zdroje

ANKETA: ‚My chceme znovu motýle.‘ Autorem Výroku roku 2019 je Andrej Babiš, v anketě bodovali i Grospič s Thunbergovou. *iRozhlas* [online]. Český rozhlas, 27. 12. 2019 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/vyrok-roku-cesky-rozhlas-plus-andrej-babis-greta-thunberg-stanislav-grospic_1912271636_gak

Bez dovolení neotvírat. Zvací dopisy „pomohly odvrátit kontrarevoluci“ v Československu. *Česká televize* [online]. 2018 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2527153-bez-dovoleni-neotvirat-zvaci-dopisy-pomohly-odvratit-kontrarevoluci-v-ceskoslovensku>

FOREJTOVÁ, Nikola a Jakub VEINLICH. Demontrace Letná 2019: Po konci Babiše a Benešové volalo 250 tisíc lidí. *Blesk.cz* [online]. Czech News Center, 23. 6. 2019 [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/610733/demontrace-letna-2019-po-konci-babise-a-benesove-volalo-250-tisic-lidi.html>

FORMÁNKOVÁ, Pavla a Daniel RŮŽIČKA. Rok 1989: Palachův týden. *Totalita* [online]. Tomáš Vlček [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/1989/1989_0100.php

HIRCHOVÁ, Milada. Komunikační situace. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOMUNIKA%C4%8CN%C3%8D%20SITUACE>

HOFMANOVÁ, Jana. Prostěsdělovací styl (prostě sdělný styl, hovorový styl, běžně dorozumivací styl, kolokviální styl). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2021 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROST%C4%9ASD%C4%9ALOVAC%C3%8D%20STYL>

Kolportáž protiokupačních politických tiskovin během srpnové okupace Prahy v roce 1968. *Kolportáž* [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.kolportaz.cz/1968-prazske-jaro-okupace-tiskoviny-letaky.html>

Kompletní přepis rozhovoru Jana Pokorného s Milošem Zemanem: O senátu, 17. listopadu a ekonomických změnách. *Irozhlas* [online]. Český rozhlas, 15. 10. 2018 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/prezident-milos-zeman-20-minut-radiozurnalu-cesky-rozhlas-lany-jan-pokorny_1810151705_haf

Listopad 1989: Nejsme děti! Dělníci proti Štěpánovi. *Český rozhlas* [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/listopad-1989-nejsme-deti-delnici-proti-stepanovi-8112899>

Major demonstration on Alexanderplatz. *Revolution mauerfall of the wall: Open-Air-Ausstellung in der Stasi-Zentrale* [online]. Společnost Roberta Havemanna, 2015 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://revolution89.de/en/revolution/major-demonstration-on-alexanderplatz/>

Milion Chvilek, z. s., L 69778 vedená u Městského soudu v Praze: Úplný výpis ze spolkového rejstříku. *Veřejný rejstřík a Sbírka listin* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=1003163&typ=UPLNY>

MYKOLAJENKO, Nadija. *Příběhy: Pod dohledem KGB. Ukrajínští hippies usilovali o nenásilí, lásku a hlavně svobodu* [online]. Paměť národa, 20. 12. 2020 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/pod-dohledem-kgb-ukrajinsti-hippies-usilovali-o-nenasili-lasku-hlavne-svobodu>

Oběti okupace. *ÚSTR* [online]. Ústav pro studium totalitních režimů [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/srpen-1968/obeti-okupace/>

Papírová zeď 1989–2019. *UHK* [online]. Univerzita Hradec Králové, 17. 11. 2019 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs/univerzita-hradec-kralove/uhk/aktualne/papirova-zed-1989-2019>

RESZCZYŃSKÁ, Markéta. Před 40 lety vznikla v Polsku Solidarita. Sověti zuřili, Husák byl pro invazi. *Deník* [online]. Vltava Labe média, 31. 8. 2020 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sвета/polsko-solidarita-walesa-20200831.html

Slovník spisovného jazyka českého: Okupant. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=okupant&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Solidárnost. *Polish Greatness* [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.polishgreatness.com/solidarnoscphotogallery.html>

Utajený archiv Sametové revoluce. *Vyšehradskéj.cz* [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://vysehradskej.cz/sametova-revoluce/>

Ostatní zdroje

Archiv Paměti národa.

Soukromý archiv Martina Vejvody.

Soukromý archiv PhDr. Milana Bárty, Ph.D.

Přílohy

Příloha A: Nabídka tisku fotografií od firmy intisk.cz

From: Jan Dušek <dusek@d-credit.cz>
Sent: Wednesday, November 18, 2020 3:23 PM
To: Černá Kateřina <kcerna@kr-kralovehradecky.cz>
Subject: Re: Poptávka

Vážená paní Černá,

Fotografie A3 = 100 Kč/ks

Fotografie A4 = 80 Kč/ks

Ceny tisku, včetně skenování.

Ceny jsou bez DPH.

Dušek
intisk.cz

18. 11. 2020 v 14:51, Černá Kateřina <kcerna@kr-kralovehradecky.cz>:

Vážený pane Dušku,
prosím o nabídku zvětšenin starších fotografií, a to na formát A4 a A3.
Jednalo by se o zvětšení fotografií, které by se umístily na výstavní panely.
Prosím o nabídku papíru s vyšší gramáží.
Počítám cca s počtem 25–30 fotografií.
Děkuji za nabídku včetně DPH a termínu dodání.

Nabídku mi prosím zašlete na e-mail: kcerna@kr-kralovehradecky.cz

S pozdravem
Kateřina Černá
Ke Struze 442
Opatovice nad Labem
tel. 776 039 243

Příloha B: Návrh občerstvení

20 osob

Nápoje/výrobky	ks	cena/ks	cena celkem
Bohemia Sekt	3	225	675
Voda z kohoutku			0
Jednohubka hermelínová	20	9	180
Jednohubka šunková	20	9	180
Jednohubka zeleninová	20	9	180
Celková cena občerstvení 1 215 Kč			

Vypracovala:

Mgr. Vladimíra Štrynclová
Střední škola služeb, obchodu a gastronomie
Hradec Králové, Velká 3
www.sssoghk.cz
strynclova@sssoghk.cz
725 733 075, 601 576 851

Příloha C: Předpokládané celkové náklady na uspořádání výstavy s vernisáží

Položka	Částka v Kč, včetně DPH
Občerstvení	1 215,00 Kč
Tisk fotografií	2 420,00 Kč
Plakáty	375,00 Kč
Dárky pro účinkující děti ZUŠ	500,00 Kč
Občerstvení / další nápoje	500,00 Kč
Květina pro vedoucí ZUŠ	500,00 Kč
Celková suma	5 510,00 Kč

Příloha D: Žádost – Dotace na individuální účel

Pracovní verze žádosti - **NEODESÍLAT!**

Název programu:
Dotace na individuální účel - jednorázové akce - 21RGI02

Název projektu: Žádost o dotaci na rok: 2021	Číslo žádosti:
---	----------------

Údaje o žadateli

Název právnické osoby / jméno a příjmení žadatele o dotaci:	Petra Teplá
Datum narození:	
Adresa žadatele:	Obec: 1291 Ulice: Horova PSČ: 50002 ORP:
Bankovní spojení:	/
WWW stránky:	
Kontaktní údaje:	Email: ptepla@kr-kralovehradecky.cz Telefon:

Údaje o projektu

Název projektu:	
Cíle projektu:	
Odůvodnění žádosti, obsah projektu a přínos pro KHK:	
Účel, na který chce žadatel o dotaci požadovanou dotaci použít:	
Partneři projektu:	
Místo realizace projektu	
Ulice:	
Obec:	
PSČ:	
ORP:	

Ostatní údaje, parametry a přílohy

Specifický údaj	
ORP - kde bude projekt realizován:	
Parametry	
Počet osob, pro které bude projekt sloužit:	
Dopad projektu:	
Cílová skupina:	
Harmonogram projektu	
Zahájení projektu:	01.01.2020
Ukončení projektu:	
Rozpis aktivit:	

Rozpočet

Investiční výdaje	
Celkem:	0,00 Kč
Dotace:	0,00 Kč
Položky:	
Osobní výdaje	

Celkem:	0,00 Kč
Dotace:	0,00 Kč
Položky:	
Neinvestiční výdaje	
Celkem:	0,00 Kč
Dotace:	0,00 Kč
Položky:	
Celkové uznatelné výdaje	
Celkem:	0,00 Kč
Požadovaná dotace:	0,00 Kč
Procento dotace:	
Zisk	
Generuje zisk:	NE
Přehled financování realizace projektu	
Celkové uznatelné výdaje projektu:	0,00 Kč
Celková požadovaná dotace:	0,00 Kč
Celkové vlastní výdaje:	0,00 Kč
Procento dotace z celkových výdajů projektu:	
Investiční výdaje žádosti:	0,00 Kč
Osobní výdaje žádosti:	0,00 Kč
Neinvestiční výdaje žádosti:	0,00 Kč

Přílohy žádosti o dotaci

Č.	Název přílohy	Popis přílohy žádosti o dotaci
1.	Položkový rozpočet projektu	Povinná příloha
2.	Příloha ke kulturním akcím s trvalou záštitou Rady KHK	Povinná příloha

Čestné prohlášení

Žadatel o dotaci tímto čestně prohlašuje a svým podpisem stvrzuje, že:

- veškeré údaje v žádosti o dotaci a přílohách jsou pravdivé a nezkreslené,
- všechny registrační údaje uvedené v Dotačním portálu Královéhradeckého kraje (<http://dotace.kr-kralovehradecky.cz>) jsou ke dni podání této žádosti o dotaci aktuální,
- byl seznámen s podmínkami daného dotačního programu i s aktuálním zněním Zásad pro poskytování dotací a darů z rozpočtu Královéhradeckého kraje (dále jen „zásady“) a bere obsah těchto dokumentů na vědomí,
- splnil veškeré podmínky pro podání žádosti o dotaci do daného dotačního programu Královéhradeckého kraje stanovené daným dotačním programem a zásadami,
- není v úpadku nebo likvidaci, nebyla na něho uvalena nucená správa, neuzavřel dohodu o vyrovnání s věřiteli, nebyl mu uložen zákaz činnosti ani se nenachází v podobné situaci vyplývající z příslušných právních předpisů České republiky,
- na jeho majetek nebyl prohlášen konkurz, není předmětem jednání vedoucích ke vstupu do likvidace, uvalení nucené správy, nebyl podán návrh na vyrovnání s věřiteli ani se nenachází v podobné situaci vyplývající z příslušných právních předpisů České republiky,
- vůči němu není evidován:
 - nedoplatek na pojistném na veřejné zdravotní pojištění, ani na příslušném penále, na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ani na příslušném penále,
 - nedoplatek na dani, ani na příslušném penále,
- nemá nevyrovnané závazky vůči Královéhradeckému kraji po termínu jejich plnění,
- plní povinnosti vyplývající z příslušných ustanovení právních předpisů České republiky,
- právnícká osoba - proti statutárnímu zástupci žadatele o dotaci (statutárním zástupcům, pokud z příslušného zákona, statutu organizace či podobného dokumentu vyplývá, že statutárních zástupců je více než jeden) není zahájeno nebo vedeno trestní řízení a nebyl (nebyli) odsouzen(i) pro trestný čin, jehož skutková podstata souvisela s předmětem činnosti žadatele o dotaci nebo pro trestný čin hospodářský nebo trestný čin proti majetku,
- fyzická osoba - proti žadateli o dotaci není zahájeno nebo vedeno trestní řízení a nebyl odsouzen pro trestný čin, jehož skutková podstata souvisela s předmětem činnosti žadatele o dotaci, v souvislosti s kterým žádá o dotaci nebo pro trestný čin hospodářský nebo trestný čin proti majetku.

Žadatel o dotaci tímto poskytuje Královéhradeckému kraji údaje uvedené v této žádosti o dotaci k jejich zpracování za účelem administrace předmětné žádosti o dotaci Krajským úřadem Královéhradeckého kraje, a to ve smyslu zákona č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů.

Žadatel o dotaci tímto dává souhlas se zveřejněním svého názvu a sídla/jména, příjmení a bydliště, názvu projektu, účelu, na který chce žadatel o dotaci požadovanou dotaci použít, i výše případně poskytnuté dotace na internetových stránkách Královéhradeckého kraje.

V

Dne

.....
otisk razítka

.....
**vlastnoruční podpis osoby
oprávněné k podpisu**

Příloha E: Záštitu nad výstavou

KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ
Bc. Pavel Bulíček
1. náměstek hejtmána Královéhradeckého kraje

uděluje

ZÁŠTITU

nad

výstavou

*Nápisy ve veřejném prostoru doprovázející významná
období našich dějin
(rok 1968; 1989 a protivládní demonstrace v letech 2019-2020),*

která se uskuteční v listopadu 2021

Bc. Pavel Bulíček

v Hradci Králové 19. dubna 2021

Příloha F: Pozvánka na vernisáž výstavy

 KRÁLOVÉHRADECKÝ
KRAJ

POZVÁNKA
NA VERNISÁŽ VÝSTAVY

**„Nápisy ve veřejném prostoru
doprovázející významná období našich dějin“**

pod záštitou 1. náměstka hejtmana
Královéhradeckého kraje **Pavla Bulíčka**

Dostavte se do foyer Krajského úřadu
Královéhradeckého kraje
dne xx.listopadu 2021 v 16 hodi

RPSV: 776039243

